

Filosofická fakulta Univerzity Palackého

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Bakalářská práce

Překlad a analýza odborného textu

Autor: Jaroslav Novák, obor Angličtina se zaměřením na aplikovanou
ekonomii

Vedoucí práce: Phdr. Bronislava Grygová Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl úplný seznam citované a použité literatury.

V Olomouci dne

Vlastnoruční podpis

Poděkování:

Velmi rád bych poděkoval a vyjádřil uznání všem, kteří mi pomáhali k napsání mé bakalářské práce. Především bych chtěl poděkovat paní PhDr. Bronislavě Grygové Ph.D., vedoucí mé bakalářské práce, za obětavé vedení a za poskytnutí mnoha odborných rad.

Anotace

Jméno autora:	Jaroslav Novák
Instituce:	Univerzita Palackého v Olomouci Filozofická fakulta Křížkovského 8, 771 47 Olomouc
Obor:	Bakalářské studium- Angličtina se zaměřením na aplikovanou ekonomii.
Název práce:	Analýza a překlad odborného textu.
Vedoucí práce:	PhDr. Bronislava Grygová Ph.D.
Počet znaků:	128 175
Počet příloh	24 stran
Rok obhajoby:	2010
Klíčová slova:	výstup, vstup, potlačená inflace, barter, produkce, podněty, komparativní výhoda, nedobrovolné úspory, tržní nedostatky, ekonomický růst, investiční statky, spotřební statky

Cílem této práce je překlad a analýza odborného ekonomického textu. Práce zkoumá různé pohledy na překlad a jejich aplikaci. Popisuje různé překladatelské postupy a strategie, rozdíly mezi výchozím a cílovým jazykem a zabývá se problematickými pasážemi výchozího textu a jejich řešením tak, aby byla zachována adekvátnost překladu.

Abstract

The goal of this bachelor thesis is translation and analysis of technical text. The thesis examines several different perspectives of the translation and demonstrates their application. The thesis describes a variety of methods, strategies and differences between the default and target language. It deals with problematic parts of the default text and their solution in the way that ensures the adequacy of the translation.

Seznam zkratk: CJ- cílový jazyk, CT- cílový text, VJ- výchozí jazyk, VT- výchozí text

Značení: Modrou barvou písma jsem značil citace z cílového a výchozího textu, kde citace z CT jsou navíc odlišené kurzívou. Červenou barvou pak konkrétní případy jednotlivých popisovaných jevů.

I. ÚVOD	2
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	3
PÁD KOMUNISMU	3
<i>Příslib</i>	4
<i>Centrální plánování</i>	6
<i>Problémy s implementací</i>	15
<i>Pád</i>	25
<i>Přeměna trhu</i>	30
<i>Cílové kompromisy</i>	32
<i>Shrnutí</i>	38
III. TEORETICKÁ ČÁST	40
3.1. PŘEKLAD JAKO PRODUKT	40
3.2. PŘEKLAD JAKO PROCES	41
3.3. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA TEXTU	48
3.4. FUNKČNÍ EKVIVALENCE	50
3.5. FUNKČNÍ STYL.....	56
3.6. LEXIKÁLNÍ EKVIVALENCE	58
3.7. GRAMATICKÁ EKVIVALENCE.....	62
3.8. PROBLÉMY A JEJICH ŘEŠENÍ.....	63
IV. ZÁVĚR	66
V. RÉSUMÉ.....	69
VI. BIBLIOGRAFIE	70

I. Úvod

Tento text vznikl jako bakalářská práce na katedře anglistiky a amerikanistiky pod vedením PhDr. Bronislavy Grygové Ph.D. Jedná se o překlad a analýzu odborného textu, konkrétně textu ekonomického. Předlohou, neboli výchozím textem, mi je kapitola o pádu komunismu z americké učebnice ekonomie „THE MICRO ECONOMY TODAY“¹.

V tomto textu naleznete praktickou část-samotný překlad textu a následný komentář, tedy část teoretickou. V daném komentáři se budu zabývat překladem několika hledisek. Text bude pojednávat o překladu v osmi vzájemně se prolínajících kapitolách a to z hlediska překladu „jako produktu“, „procesu překladu“, „analýzy“, „funkční ekvivalence“, „funkčního stylu“, „lexikální ekvivalence“, „gramatické ekvivalence“ a „problematickými pasážemi“.

V kapitole 3. 1. se pokusím nastínit, o jaký typ překladu se vlastně jedná za použití atributů koheze, koherence přijatelnosti a zasazení do kontextu. Kapitola bude tedy popisovat překlad jako celek, bude vypovídat o výchozím textu a jeho zařazení.

Následující kapitola 3. 2. „Překlad jako proces“, jak již z názvu vyplývá, pojednává o překladu jako procesu. Jelikož v moderní době je kladen spíše důraz na samotný proces, dozvíte se v této kapitole různé přístupy k samotnému překladu nejen jako textu, ale také jako informace od vysílatele k příjemci. Jedná se o tzv. kulturní transpozici. Kapitola se převážně zabývá socio-kulturním a situačním kontextem a přenosem informace, kterou výchozí text vysílá do kulturního zasazení cílových čtenářů překladu.

Kapitola 3. 3., je analýza, která se zabývá výchozím textem z hlediska kontextových a textových faktorů. V této kapitole budu klást důraz na postavení autora, překladatele a čtenářů jak výchozího, tak cílového textu. Budu se také zabývat záměrem autora originálu a posléze konkrétním členěním textu a významem takového členění.

¹ SCHILLER, Bradley R. *The Micro ECONOMY TODAY*. 5. edice. New York : The American University, 1991. 591 s. ISBN 0-07-056170-2.

Kapitola 3. 4. – funkční ekvivalence- bude pojednávat o funkčním zařazení textu k určitému stylu. V rámci jazykové a textové funkce zde budu rozebírat jednotlivé složky textu jak z hlediska věcného, tak z hlediska expresivního významu a významové ekvivalence.

Následující kapitola 3. 5. pak bude pojednávat o funkčním stylu výchozího textu, bude se věnovat jednotlivým prvkům a znakům odborného a publicistického stylu. Cílem této kapitoly je v překladu zachovat míru odbornosti a funkční styl výchozího textu.

V následujících kapitolách se budu zabývat samotnou ekvivalencí v cílovém jazyce. V kapitole 3. 6. se tak bude díť z hlediska lexikálního, kde budu na teoretické bázi různých typů protějšků demonstrovat jejich výskyt v textu. V kapitole 3. 7. se bude jednat o rovinu gramatickou, kde se setkáme s nejčastějšími gramatickými rozdíly mezi cílovým a výchozím jazykovým systémem. V návaznosti na výchozí text pak dojde aplikaci některých z nich.

Poslední kapitolou teoretické části pak bude kapitola 3. 8., kde se seznámíte s hlavními překladatelskými problémy, na které jsem v praktické části narazil. Cílem této kapitoly je nalézt řešení těchto problémů a jejich odůvodnění, často založené na subjektivním překladatelském stylu.

Cílem práce je pak překlad výchozího textu, implementace teoretických poznatků a seznámení čtenářů s úskalími, na která mohou při překladu narazit. V teoretické části této práce budu postupovat od překladu jako celku až po jednotlivé lexikální jednotky a gramatické jevy. Tato práce klade důraz na rozbor výchozího textu z hlediska jednotlivých jazykových vrstev a následně jeho transformaci tak, aby zůstala zachována funkce, odbornost, adekvátnost výpovědi a styl.

II. Praktická část

Pád komunismu

Nikdo nemůže pracovat bez dlouhodobého plánu

-Lenin

V Rusku se vypráví vtip o Leninově znovuzrození. Je rok 1990 a Lenin je vzkříšen a

poslán „do budoucnosti“. Nicméně kvůli chybě v navigačním systému se Lenin objeví na ulici v New Yorku místo v Moskvě. Když vidí skleněné a ocelové mrakodrapy, nablýskaná nová auta, obchody překypující vyspělým a luxusním zbožím a zřetelné bohatství lidí, tak prohlásí: „Přesně takhle jsem si představoval naši komunistickou budoucnost.“

Panorama Moskvy v roce 1990 nebylo zdaleka tak ohromující, ani na ulicích nebylo vidět mnoho nablýskaných aut. Police v ruských obchodech většinou zely prázdnotou a tam, kde bylo konsumní zboží dostupné, čekaly fronty znepokojených spotřebitelů. Moskvané nebyli bohatí, sama vláda oznámila, že 40 procent populace tvoří chudí lidé. Průměrný sovětský spotřebitel bydlí v omezených podmínkách, má jen omezené množství zboží dlouhodobé spotřeby a je bez telefonu a auta. Dokonce i základní zboží jako mýdlo, cukr a sůl bylo na přiděl. Sedmdesát let po revoluci a Leninova vize komunistické utopie zůstává nenaplněna.

Revoluce tolik slibované zboží nepřinesla. Toto uvědomění bylo podnětem pro radikální politické a ekonomické změny v komunistickém světě.

Tato kapitola zkoumá tyto strukturální změny, zejména pak přechod z centrálně řízené ekonomiky na ekonomiku tržní. Začneme tím, že se podíváme na hlavní návrh komunistické vize, následně pak na těžkosti, které se ve spojení s její realizací objevily.

Klíčové otázky zní:

- Co se od centrálního řízení očekává?
- Jaké jsou základní problémy centrálního řízení?
- Jaké výhody mají necentralizované trhy?

Kapitalismus:

Hospodářství, kde jednotlivci vlastní výrobní faktory (např. půda, kapitál), základní alokační rozhodnutí činí tržní síly.

Při hledání odpovědí na tyto otázky, je třeba brát v potaz dané změny. Změna celého hospodářství od základů zahrnuje značné ekonomické, sociální a politické náklady.

I když Karel Marx řekl, že „ekonomie je vším,“ ostatní náklady nemohou být ignorovány. Jsou klíčovým faktorem při objasnění, proč některé komunistické země (např. Sovětský svaz) mění své hospodářství pomalu a některé (např. Kuba) odmítají změnu úplně.

Příslib

Marxova vize:

Ve spolupráci se svým dobrým přítelem a pozdějším patronem Bedřichem Engelsem Karel

Komunismus: hospodářství bez státu a tříd, kde neexistuje osobní vlastnictví a všichni se podílí na výrobě i spotřebě dle svých potřeb a schopností.

Marx popsal pád kapitalistického systému. Z jeho pohledu jsou veškeré dějiny pouze sledem třídních rozepří, kde společenské postavení odráží ekonomické vztahy. Slovy komunistického manifestu: „Historie celé společnosti je historie třídních bojů.“ Svobodný člověk- otrok, patricijové- plebejci, pán a poddaný, mistr- nádeník, jednoduše utlačovatel a utlačovaný. **Kapitalistický systém**, jak tvrdí Marx, následuje stejný model, pouze účastníci se změnili. V tomto případě utlačovatelé jsou kapitalisté- vlastníci výrobních prostředků a utlačovaní- proletariát- jsou jejich novodobí poddaní. Jejich přirozené nepřátelství pramení z neúnavné honby kapitalistů za ziskem a touhou vykořisťovat pracující lid. Soustavné využívání dělnické třídy by vedlo k jejich bouření a vyvrcholilo by spontánní revolucí.

Jednou až si budou kapitalisté balit kufry (tedy ti šťastní), dělnická třída, proletariát se zmocní všech výrobních prostředků. Už nebude žádný třídní boj, protože bude existovat jenom jedna třída, kde každý rovnocenně sdílí přístup k výrobním prostředkům a produkci z nich plynoucí. Zrušení soukromého vlastnictví by znamenalo, že už nebude mít nikdo potřebu zneužívat ostatní.

Motivační principy dle Marxovy vize **komunismu** by byly: „Každý podle svých schopností, každému podle jeho potřeb! V této idealizované společnosti by nebyla žádná centrální autorita, žádný stát, protože jediná funkce státu byla vyjádřit a hájit zájmy dominantní třídy. A jelikož by v Marxově vizi existovala jen jedna třída, žádný stát by nebyl potřeba.

Přeměna k socialismu

Socialismus: Hospodářství, kde veškeré výrobní prostředky kromě práce vlastní stát a zároveň řídí alokaci zdrojů.

Marx neměl konkrétní představu, jak by měla přesně bez tříd a státu komunistická společnost fungovat. Jeho bezprostřední zájem bylo najít řešení na problém zneužívání pracovní třídy, rozsáhlé chudoby a úpadku, které on sám zažil v rané fázi průmyslové revoluce. Marx zemřel 25 let před první úspěšnou komunistickou revolucí, ale ještě stihl dokončit „Kapitál“, objemnou studii způsobu funkce kapitalistických systémů.²

I když se soustředil na vnitřní chyby kapitalismu a na upřednostnění zájmů pracovní třídy, představil také návrhy, jak by měla porevoluční společnost vypadat. Předpokládal, že centrální autorita (stát) bude po jistou dobu potřeba, aby novou společnost správně nasměroval. Proletariát by jednak nedokázal plně pojmout základy komunismu a jednak by

² Marx nikdy kapitalismu neodpustil, že ho přiměl k tak rozsáhlému výzkumu (většinou v Britském muzeu.) a politickému aktivismu, který ho stál jeho zdraví a veškeré finanční prostředky. Při příležitosti publikace prvního vydání „Kapitál“, napsal Marx Engelsovi: „Doufám, že bude mít buržoazie nadosmrti důvod si pamatovat moje vředy“ (citováno v Fortune, květen 1946, str. 146)

neměl odbornou expertízu k organizaci výrobních prostředků. Mezitím by musel **socialistický stát** ustálit třídní cítění, přeorganizovat vlastnictví a výrobní práva, rozšířit výrobu a naplánovat přechod k pravé komunistické společnosti.

S vývojem společnosti tímto směrem by se úloha státu stále zmenšovala, až by úplně zanikl.

Dle Marxe, by po zániku kapitalismu následovaly další dvě fáze, socialismus a komunismus. V obou těchto stádiích vývoje by výrobní prostředky byly ve veřejném vlastnictví. Nicméně v socialismu by stát hrál důležitou roli při rozdělování zdrojů a zboží by bylo na přiděl dle pracovního nasazení jednotlivců. Hospodářství by se do komunismu, tedy poslední fáze vývoje, dostalo až v případě, že bude dostatek zboží, aby byly uspokojeny potřeby všech. V této poslední fázi- komunistické utopii- by lidé pracovali pro veřejné blaho a ne za příslib osobního zisku.

Komunistické revoluce, které se postupem času konaly, v Rusku 1917, v Číně 1949 a jinde, nenásledovaly Marxův scénář ve všech ohledech. Ve skutečnosti by byl Marx překvapen, že komunistické revoluce vypukly v rozvojových zemích jako Rusko v roce 1917 a Čína v roce 1949. I přesto však většina „komunistických“ zemí dbala Marxovy výtky a použila silnou centrální autoritu jako nástroj vývoje a reformy společnosti. Vskutku většina „komunistických“ zemí o sobě nehovoří jako o komunismu, nýbrž „socialismu“, jehož cíl je právě komunismus.³

Výrobní možnosti: Alternativní kombinace konečného zboží a služeb, které mohou být vyrobeny za použití veškerých dostupných zdrojů a technologie.
--

Centrální plánování

Navrhnout ideály a uvést je v praxi jsou však dva rozdílné úkoly. Představte si, že jste prošli úspěšnou revolucí, a teď musíte přeorganizovat ekonomiku dle cílů revoluce. Tomuto dilematu čelil v roce 1917 Nikolaj Lenin a jeho soudruzi a v roce 1949 Mao Ce-Tung. V obecné míře chcete zajistit větší rovnoprávnost pro všechny občany, protože právě rovnoprávnost byla hnacím motorem revoluce. Chcete zvednout životní úroveň, jak pro naplnění revolučního úsilí, tak pro ujištění dělnictva, že vsadilo na tu správnou kartu.

³ Jak dlouho potrvá, než se dosáhne bezvládní společnosti, je nezodpovězenou otázkou. Lenin zdůrazňoval funkci státu jako ochránce, který nás stráží před „kapitalistickým obklíčením“ a předpokládá jakousi formu ustavičné obezřetnosti. Reakcí Josefa Stalina v roce 1939 na tyto myšlenky bylo tvrzení, že Rusko dosáhne bezvládní společnosti, jenom tehdy, když bude socialismus nastolen na celém světě a nebude hrozit žádné nebezpečí. Tato otázka je však spíše politickou nežli ekonomickou záležitostí.

Nakonec chcete nastavit obranu země tak, abyste se ubránili kontrarevoluci zevnitř a útokům zvenčí. Jak dosáhnete těchto cílů a jakým způsobem?

Výrobní možnosti

Základním stavebním kamenem plánování je koncepce **výrobních možností**.

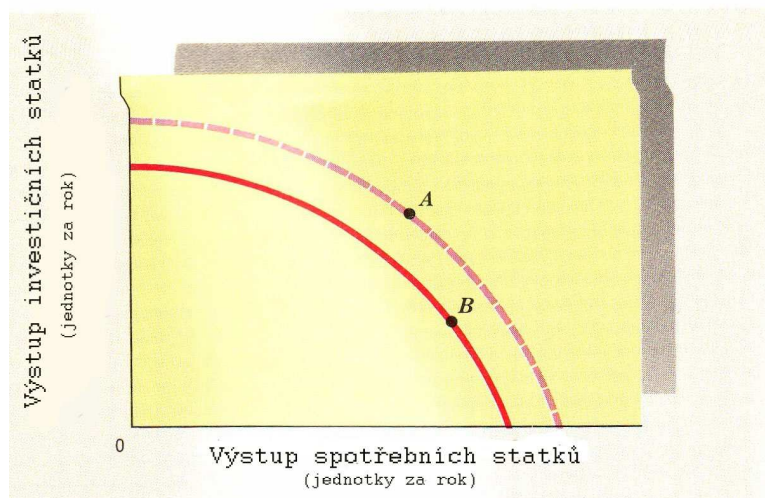
Sečtením všech výrobních zdrojů a průzkumem všech dostupných technologií je v celku možné zjistit výrobní možnosti dané ekonomiky. Plná křivka v grafu 23.1 je adekvátním znázorněním takových možností. Předpokládáme, že veškeré statky je možno rozdělit do dvou hlavních skupin: „spotřební statky“ a „investiční statky“.

Pestrost vyrobitelných statků je zajisté mnohonásobně větší, ale určitý přehled je užitečný, nemluvě o jeho ovladatelnosti. První problém, na který narážíme, je fakt, že výrobní možnosti hned po revoluci nejsou o moc vyšší, než byly předtím. Ve skutečnosti budou pravděpodobně ještě menší.

Graf 23.1.

Porevoluční výrobní možnosti

Všechny země se setkávají s omezenými výrobními možnostmi. Revoluce může dokonce zničit kapitál, půdu a práci, tedy snížit aktuální výrobní možnosti (plná křivka). Rozhodování o tom, co vyrábět z dostupných zdrojů a technologie je základní otázkou plánování. Navýšení produkce spotřebního zboží (např. z bodu A do bodu B) vyžaduje snížení investic.

Ekonomický růst:
růst výstupu
(skutečného HDP),
rozšíření výrobních
možností.

Investice: výdaje na (výrobu) nových
provozoven a vybavení (kapitál) za
určité období, plus změny
v obchodním inventáři.

V průběhu revoluce bylo zničeno mnoho budov a vybavení, mnoho dělníků bylo zraněno a většina kapitalistů a jejich příznivců jsou buď mrtví, nebo emigrovali.⁴

Z tohoto důvodu připomíná naše křivka výrobních možností spíše plnou křivku z grafu 23.1 než tu větší, přerušovanou, které naše výrobní možnosti odpovídaly dříve.

Vzhledem k nezměněným nebo spíše menším výrobním možnostem je evidentní, že dostat revolučním slibům bude velmi obtížné. K okamžitému zvýšení životní úrovně u široké veřejnosti dojde spíše díky *přerozdělení* výstupu než jeho navýšení. Je však nepravděpodobné, že jsou dostatečné zásoby základních statků jako jídlo, bydlení a oblečení na to, aby uspokojily poptávku pouze prostřednictvím přerozdělení již existujícího výstupu.⁵

Co vyrábět: Jedinou schůdnou možností jak dosáhnout zvýšení spotřební úrovně je změna ve struktuře produkce. V dvou-sektorovém hospodářství grafu 23. 1. toto znamená úspory ve výrobě investičních statků. Změnou struktury produkce ve prospěch spotřebních statků můžeme dosáhnout okamžitého zvýšení životní úrovně. Takováto změna struktury produkce je znázorněna pohybem z bodu A do bodu B v grafu 23.1. I když tento postup může zajistit dodržení revolučních slibů, nese s sebou také velké problémy do budoucna. Nějaké investice jsou vždy potřeba, alespoň na údržbu a výměnu již existujících provozoven a vybavení. Další čisté investice jsou potřeba, aby bylo dosaženo ekonomického růstu- rozšíření našich výrobních kapacit. Přirozeně jedno z hlavních rozhodnutí, která musí centrální plánovači učinit, je jakou část zdrojů obětovat na současnou spotřebu a jakou část investovat.

Je velmi těžké dosáhnout kompromisu, obzvlášť ve státě, kde je životní úroveň velice nízká a kde je potřeba zvýšit jak spotřebu, tak investice. V Sovětském svazu bylo toto rozhodnutí učiněno ve prospěch investic, nejprve je učinil Lenin a posléze ještě důrazněji

⁴ V roce 1949, kdy komunisté převzali kontrolu nad Čínou, průmyslový výstup byl na polovině jeho předválečného vrcholu, podobně na tom byla i zemědělská výroba. A navíc byl částečně zničen dopravní systém, hodně technických pracovníků uteklo a vládní posily ze zahraničí byly přesunuty na Taiwan.

⁵ Následně po bolševické revoluci v roce 1917 byla sídla ruských aristokratů a zámožných kapitalistů proměněna v příbytky pro více rodin, nicméně počet těchto sídel byl omezen. Přerozdělování mohlo být lepší v Číně, kde vyšší třída přeorientovala většinu produkce na spotřební statky včetně zásob rýže a jiných potravin.

Josef Stalin. Oba tito vůdci velmi dobře věděli, že toto rozhodnutí sníží v krátkém období životní úroveň obyvatelstva. Investiční statky představovaly více než třetinu sovětské produkce, což je asi dvakrát víc, než jsme mohli pozorovat u Spojených států. Jeden z důsledků tohoto zdůraznění byl rychlejší ekonomický růst Sovětského svazu než Spojených států, nejvíce patrný v třicátých a opět v padesátých letech.

Čínští političtí vůdci rozhodli, že si nemohou dovolit tak vysoký poměr investic, i když je potřebovali ještě více než Sovětský svaz. V roce 1949 byla čínská populace na pokraji vyhladovění. HDP na hlavu byl méně jak USD200 (americké dolary v roce 1990).

Čínští vůdci museli tedy obětovat větší část celkové produkce na spotřebu, zvláště pak na základní potraviny jako pšenice, rýže a stolní olej. V raném porevolučním období bylo určeno méně než 10 procent na investice. Ke zvýšení části produkce určené na investice (až do výše 25 procent v roce 1970), došlo teprve, až byla zaručena minimální spotřební úroveň.

Alokace zdrojů

Výběr struktury výroby je ta jednodušší část centrálního plánování. Ta obtížnější část je zajistit, aby požadovaná produkce byla vyrobena. Existují dva kritické kroky k úspěšnému centrálnímu plánování.

- Výběr správného výrobního procesu
- Přidělení správného množství zdrojů ke každému sektoru.

Výrobní proces: určitá kombinace zdrojů použitých na výrobu zboží nebo služeb.

V tržní ekonomice jsou tato rozhodnutí činěna nezávislými výrobci, kdy každý z nich činí výrobní rozhodnutí a obchodují se vzácnými zdroji. Nicméně čistě socialistický stát nepovoluje soukromé vlastnictví, hromadění zisku či „vykořisťovatelské“ zaměstnanecké vztahy. Navíc rozhodnutí činěná účastníky na trhu nemusejí vždy odpovídat centrálnímu plánu (určené produkční struktuře). V socialistických státech nesou centrální plánovači zodpovědnost za rozdělování zdrojů. Určí množství zdrojů, které půjde do každého odvětví. Rozhodují také o tom, kde bude každý pracovat.(viz Světový názor).

Úkol alokace zdrojů je spleť problém, který je kritickým bodem v úspěchu centrálního plánování. Dvourozměrné křivky výrobních možností už nám nebudou stačit. Musíme se teď začít zajímat o různé věcičky, kuličková ložiska, pluhy a mlátičky. I v socialistické

ekonomice je výroba zboží závislá na koordinaci a ukončení jednotlivých kroků. Žádné meče ani radlice se neobjeví jen proto, že jsme vybrali vhodnou strukturu produkce.

Vzpomeňte si, že téměř jakékoliv zboží může být vyrobeno několika způsoby. Tyto alternativní výrobní procesy nás staví před stále těžší rozhodnutí. Nejprve se musíme rozhodnout, kolik každého výstupu požadujeme, a pak musíme zvolit nejefektivnější kombinaci vstupů, abychom daného množství dosáhli. Nakonec se musíme ujistit, že požadované množství vstupů, získané výpočty, nepřekračuje množství zdrojů, které máme k dispozici.

Světový názor	
	Řízená zaměstnanost
Sověti mají práci pro každého vysokoškoláka. Moskva: „ Je to jako jejich svatební den“, říká šťastně rektor univerzity. Student posledního ročníku nesouhlasí. „ Je to strašné,“ poznamenal. „ Všichni jsou jak omámení. „ Bylo to při příležitosti Dne Zařazení, což je pro studenty mnohem více dojemným dnem, než samotná promoce. V Den Zařazení dostávají absolventi z více než 900 sovětských institucí vyššího vzdělání své první pracovní úkoly. Na konci června se prakticky všech 800 000 mladých mužů a žen absolvujících na vysoké škole nebo jiné instituci vysokoškolské úrovně sejde s umístovací komisí a zjistí, jaké povolání na ně čeká. Tento systém je výtvozem řízené ekonomiky této země. Ve Spojených státech si vysokoškoláci volí svou specializaci a po absolvování zkouší své šance na trhu práce. V Sovětském svazu chrlí systém auta, bomby a papírové sponky dle vládních nařízení a vysokoškoláci nejsou výjimkou.	Arnold Koop rektor Tartúské Univerzity v sovětském Estonsku to shrnul takto: „ Oni nám dají peníze, my jim dáme odborníky.“ Většina sovětských studentů by se pravděpodobně zalekla změny jejich jistoty za na první pohled chaotický a neúprosný Americký trh práce, ale i přesto nejsou se svým systémem spokojeni. Dychtiví po dobré životní úrovni, kterou vesměs vysokoškolské vzdělání v této společnosti zaručuje, mnoho z nich považuje své první zaměstnání za přinejlepším přestupní stanici. Když na rozhodnutí umístovací komise napíšu: „ Souhlasím“, prakticky se upisují, že budou na své první pracovní pozici pracovat po dobu tří let, aby tak splatili státu bezplatné studium. Přičemž se jim protíví fakt, že mnoho těchto pracovních pozic se nachází daleko od domova, v provinciích, kde je život často primitivní a jejich schopnosti nemusejí být plně doceněny. Mnoho absolventů také skončí na pracovní pozici, která má mnohdy s jejich oborem jen málo společného. Dan Fischer 10 Copyright © 17. června 1980, strana 6 Los Angeles Times, přetisknuto se svolením

Z výpočtu potřebného pro efektivní rozdělení zdrojů by nás pěkně bolela hlava, a to i v případě, že jsme vybaveni velice výkonným počítačem. Přiblížit obtížnost takovéto snahy nám může tabulka 23.1, která znázorňuje některé vztahy vstupu a výstupu v sovětské ekonomice. Koeficienty vstupů a výstupů znázorněné v této tabulce ukazují, kolik výstupu jednoho odvětví bude třeba na pokrytí vstupu jiného.

Když se podíváte například na sloupec „Automobily,“ můžete zjistit, že výroba automobilu v hodnotě 1 rublu potřebovala železné rudy a kovů v hodnotě 0,08503 rublu, neželezných rud a kovů v hodnotě 0,02649 rublu a další. Na první pohled velice nudná statistika. Ale když je rozhodnutí o rozdělení národních zdrojů na vás, měli byste si být jisti, že určíte správné množství zdrojů na produkci daných vstupů.

Ceny

Tržní hospodářství: Hospodářství, která se spoléhají na trh v základních otázkách jako: CO, JAK a PRO KOHO vyrábět.

Můžete si myslet, že tržní mechanismus a ceny by vám mohly pomoci s řešením některých problémů a následně tím zlehčit břímě, které nesou vaši projektanti.

Ale takovéto myšlenky pouze demonstrují, že jste se ještě nezbavili buržoazních kapitalistických předsudků. Je samozřejmě pravdou, že **základní funkcí cen a tržní ekonomiky je dávat signály výrobcům a spotřebitelům, že jsou některé produkty vzácné či hojné.** Počítá se s tím, že tyto signály vyvolají adekvátní reakci na straně nabídky a poptávky.

Tabulka 23.1.

Vazby vstupů na výstupy v Sovětském svazu

Nelze něco vyprodukovat, aniž by byly dostupné potřebné vstupy a ve správném množství. Tabulka vstupů a výstupů jako je tato, popisuje výrobní požadavky různých druhů statků. Například výroba jednoho automobilu si žádá takovéto vstupy: 0,08503 jednotky železných rud a kovů, 0,02649 jednotky neželezných rud a tak dále. Agentury centrálního plánování používají takovéto tabulky, aby určily, jaké zboží a služby je možno vyrábět s dostupnými zdroji a technologií.

Vstupní požadavky na jednotku

Číslo sektoru	Vstupy	Automobily	Traktory a zemědělské stroje	Chléb, mouka a cukr	Elektrická a tepelná energie
1	Železné rudy a kovy	0,08503	0,13630	0,00024	0,00137
2	Neželezné rudy a kovy	0,02649	0,01685	0,00018	0,00000
	Produkty z koksu a ohnivzdorné materiály	0,00173	0,00382	0,00002	0,00024
3	Průmyslové kovové produkty	0,00954	0,00828	0,00015	0,00089
4	Uhlí	0,00216	0,00187	0,00238	0,20491
5	Těžba ropy a rafinace	0,00524	0,00475	0,00065	0,06132
6	Plyn	0,00332	0,00303	0,00083	0,05900
7	Rašelina a ropné břidlice	0,00019	0,00011	0,00014	0,02763
8	Elektrická a tepelná energie	0,01171	0,01935	0,00284	0,00153
9	Energie a energetické stroje	0,00021	0,00065	0,00001	0,00174
10	Elektrické stroje a kabeláž	0,01705	0,01571	0,00026	0,00153
11	Kovozpracující stroje	0,00155	0,00229	0,00000	0,00000
12					
13	Nástroje a barvy	0,00272	0,00506	0,00009	0,00013
14	Přesné strojírenství	0,00080	0,00147	0,00004	0,00048
15	Těžební a hutní strojírenství	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000
16	Pumpy a kompresory	0,00123	0,00122	0,00001	0,00012
17	Traktory a zemědělské stroje	0,00026	0,18826	0,00001	0,00008
18	Ložiska	0,00841	0,01723	0,00002	0,00009
19	Jiná strojní výroba	0,02052	0,02061	0,00041	0,00307
20	Jiná kovozpracující výroba	0,00585	0,01013	0,00061	0,00035
21	Oprava strojů	0,00101	0,00153	0,00053	0,00533
22	Brusný materiál	0,00106	0,00195	0,00001	0,00007
23	Umělé pryskyřice a plasty	0,00240	0,00065	0,00004	0,00040
24	Barvy a laky	0,00703	0,00626	0,00012	0,00029
25	Gumy a azbestové produkty	0,08596	0,03779	0,00017	0,00040
26	Dřevospracující průmysl	0,00677	0,01067	0,00401	0,00039
27	Papír a papírová drť	0,00173	0,00107	0,00225	0,00009
28	Konstrukční materiály	0,00136	0,00084	0,00023	0,00044
29	Sklo a porcelán	0,00393	0,00074	0,00004	0,00016
30	Textil	0,00621	0,00296	0,00083	0,00037
31	Cukr	0,00000	0,00006	0,05334	0,00000
32	Chléb, mouka a smíšené zboží	0,00000	0,00000	0,23885	0,00000
33	Obilniny	0,00002	0,00002	0,31794	0,00000
34	Doprava a komunikace	0,05446	0,06347	0,01214	0,00054
35	Obchod a distribuce	0,02239	0,00761	0,07199	0,00005

Zdroj: U. S. Kongres, Vyhledka sovetské ekonomiky na 70. léta, soubor listin pro Společnou hospodářskou komisi, 27. června 1973(Washington D. C.: Nakladatelství vlády Spojených států, 1973)

Tržní mechanismus: užití tržních cen a prodeje jako signálu požadovaného výstupu (nebo přerozdělení zdrojů).

Jedním způsobem, jak vyřešit problém s přidělením zdrojů, může být ponechání cen tak, aby reagovaly na nedostatky. Kdyby někdo ve správě pro pneumatiky a gumové zboží udělal chybu a nebyl by dostatek pneumatik, ceny pneumatik by vzrostly. Tento růst

cen by nám poskytl včasné varování a výrobcům silný podnět, aby zvýšili výrobu. V tomto případě by mohl být problém s pneumatikami odstraněn ještě dříve než by byla situace až příliš závažná.

Ale taková „účinnost“ není v řízené socialistické ekonomice vítána. **Tržní mechanismus** byl zavržen kvůli třem stěžejním důvodům. Za prvé, kdyby ceny fungovaly jako tržní signály a napomáhaly by adekvátně distribuovat zboží a zdroje, nebylo by dále zaručeno, že dosáhneme našich naplánovaných cílů. Za druhé, kdyby mohly ceny volně odpovídat na podněty trhu a výrobci by mohli adekvátně reagovat, někdo by vydělal moc peněz. Výrobci by profitovali z tržních nesrovnalostí a ze snahy je napravit. Takovýto způsob chování by mohl narušit rozdělení příjmu. Je to velmi závažná záležitost. Navrhovat, že tržní ceny nám pomohou s rozdělením zdrojů, je stejné, jako tolerovat lichvu.

Někdo může nicméně namítat, že jakýkoliv nadměrný zisk by mohl být zdaněn, tím pádem by došlo ke splnění cílů rozdělení bez jakékoliv újmy na distribuci příjmů. Ale tato idea pouze demonstruje neúplné chápání kapitalistické ekonomie. Prostě to nejde obojím způsobem. Když zachováme motiv zisku jako akceptovatelný prostředek pomoci s alokováním zdrojů, narušíme tak základní princip: Každý podle svých *schopností*, každému podle jeho *potřeb*! A namísto veřejného blaha by se motivační silou stal osobní zisk.

Když se pokusíme napravit tyto odchylky silně progresivními daněmi z příjmů, tak potlačíme sobecké motivy. Také zredukujeme mezní zisky do takové míry, že ztratí svou účinnost jako motivační síly. (Pamatujete si, kolik připomínek měli kapitalisti k pracovní motivaci a mezním daňovým sazbám?)

Rozdělování výstupů

Měli bychom tedy ceny odstranit úplně? Samozřejmě, že ne. Pokud nejsme připraveni přidělovat veškeré zboží od základních surovin až po koncové výrobky, tak bude cena hrát zásadní roli v našich plánech. Ale centrální plánovači nepoužívají ceny stejně jako kapitalisté. **V centrálně řízené ekonomice existují ceny, aby srovnaly paletu poptávaného zboží s centrálně řízenou nabídkou.** Samotná struktura nabízených statků je určena centrálním plánem. Je vyloučeno, aby měly ceny nezávislý vliv na alokaci zdrojů. Centrální plánovači odmítají, aby například vysoké ceny určitého spotřebního zboží byly považovány jako popud ke zvýšení výroby. Cena je užita výlučně na kontrolu poptávky. Přesněji řečeno, **vysoké ceny luxusních statků slouží pouze k omezení poptávky po těchto statcích.** Tyto ceny jsou udržovány vysokými prodejními daněmi, zatímco výrobci získávají jen velmi málo za jejich výstup spotřebních statků. Tato strategie

efektivně snižuje jak poptávku po daných statcích, tak motivaci výrobců. Centrální plánovači používají také nízké ceny na podporu určitého chování spotřebitelů, nebo aby zaručili, že si každý může dovolit základní konsumní zboží.

Například v Číně a Sovětském svazu jsou ceny jídla, bydlení a zdravotních služeb nastaveny velmi nízko. Nájemné dvoupokojového bytu v Číně stojí kolem 100USD za rok, návštěva u lékaře 10 centů a potrat 1,0USD.⁶ Podobnou cenovou regulaci bylo možné pozorovat ve východní Evropě v době před rozpadem centrálně plánovaného hospodářství. V roce 1989 bylo nájemné třípokojového bytu ve východním Berlíně pouhých 70 východních marek měsíčně, na západní straně byla cena nájemného pětkrát vyšší. V Moskvě stál v roce 1989 pecen chleba 15 centů, což je cena, která byla stanovena plánovacím orgánem v roce 1954.

Takto nízké ceny jsou určeny, aby měl každý přístup ke zboží běžné spotřeby.

Měření výkonu: Centrálně řízené ceny jsou také vhodné při měření účinnosti. Jak se dozvíme, že Národní továrna na kola v Tiencinu vyrábí přesně tolik kol, kolik může s dostupnými zdroji? To by byl příšerný úkol zinventarizovat veškeré vstupy a pak porovnat vstupní-výstupní vztahy s Národní továrnou na kola v Chang-čou. A jak můžete říci, která továrna slouží lidem lépe, když můžete porovnávat pouze základní vstupy a výstupy? Řekněme, že továrna v Tiencinu za poslední měsíc vyrobila 27 bicyklů a spotřebovala 8 kilo hliníku, 3,15 kilo gumy, 6,8 litrů laku a 5,8 kilo oceli. Za stejné období vyrobila továrna v Chang-čou 33 bicyklů za použití 9,5 kilo hliníku, 3 kila gumy, 18,2 litrů laku a 5,4 kilo oceli. Evidentně je potřeba nějaký shrnující výpočet. Bylo by mnohem lepší, kdybychom přiřadili ceny k jednotlivým údajům a jednoduše vypočítali celkové náklady na výrobu daného množství bicyklů a ceny nám pomohou změřit výkon. Můžeme také použít relativní ceny, aby se upustilo od užití relativně vzácných zdrojů, jako je hliník a guma, či cokoliv, co je třeba přidělovat s obezřetností.⁷

Rozdělení příjmů

Co se centrálního plánování týče, je otázka distribuce příjmu snadno řešitelná. Chceme, aby si všichni občané byli rovni. Jinými slovy se chceme přiblížit situaci, kdy všichni lidé

⁶ Nízká cena potratu je úzce spojena s obavami Číňanů z jejich rostoucí populace- očekávaná populace v roce 1990 je 1,1 miliardy a roste o 9 milionů lidí za rok! Doufá se, že intenzivní školení, sociální poradenství a zákaz předmanželského sexu, poptávku po takovýchto službách omezí

⁷ V Číně je hodně luxusního a základního zboží výslovně přidělováno. Další přidělování pak snižuje použití takového zboží.

dosahují stejné životní úrovně nezávisle na jejich schopnostech. Rozdíly v příjmech slouží jenom k tomu, aby vyvolávaly závist, obavy a rozdělení společnosti. Kdyby tyto nesourodosti dosáhly dostatečně velkých rozměrů, mohly by vést ke zřetelné stratifikaci společnosti, tudíž ke vzniku socioekonomických tříd. Což ve společnosti, jak si ji představoval Marx, nepřípadá v úvahu. A proto se musíme snažit, aby každý dostal rovnocenný díl celkového příjmu. Abychom dále zajistili, že lidé nepoužijí svůj příjem k požitkářské konzumaci, omezíme dostupnost základních komodit a přidělíme je rovnoměrně mezi občany. Měli bychom také zdrazit nápadné konsumní zboží, jako automobily, natolik, aby byla jen malá šance, že je někdo získá.

Problémy s implementací

V této fázi můžeme mít smíšené pocity, co se centrálního plánování týče. Na jednu stranu nabízí centrální plánování potenciál k přestavbě výstupního mixu a distribuce příjmu. Teoreticky by centrální plánovači mohli dosáhnout utopické vize komunismu. Ale na druhou stranu, může být tato vize narušena či kompletně zničena kvůli vnitřním chybám právě centrálního plánování.

Složitost

Pro začátek si musíme uvědomit, jak složitý se proces centrálního plánování může stát. Vztahy vstupů a výstupů znázorněné v tabulce 23.1 jsou jen ukázkou této složitosti. Čím více specifické budou výstupní cíle, tím komplexnější musí centrální plán být. V Sovětském svazu Gosplan (výbor pro centrální řízení) zavádí 70,000 položek výrobních cílů a určuje 200,000 cen každý rok.

Jednou z předních starostí centrálních plánovačů je, zda jsou veškeré detaily plánování konzistentní- zda všechny vstupy a výstupy sedí, podobně jako v tabulce 23.1.

Toto je velmi složitý a těžký úkol plný možností, jak udělat chybu.

Zkusíme naše štěstí, opusťme teď problémy s detaily plánování a soustředme se na problémy implementace. Jak zprostředkujeme naše plány široké veřejnosti a jakou máme záruku, že budou naše plány uskutečněny? Budeme vypadat pošetile, když představíme naše grandiózní cíle a nikdo na ně nebude dbát zřetel. Buržoazní tisk se bude samozřejmě

snažit využít takové situace a bude tvrdit, že jsme ztratili podporu lidí, že nejsme dostupní a že přesouváme svá jmění na účty ve Švýcarských bankách.

Podněty

Klíčovou otázkou je, jak motivovat dělníky, farmáře a manažery v našich továrnách, aby plnili plánem připravené specifické cíle. Jejich revoluční horlivost a vize budoucnosti nemusí odpovídat té naší, a proto mohou mít obtíže s pochopením jejich role v tomto plánu. A můžeme si být jisti, že koeficienty vstupu a výstupu pro ně znamenají stejně málo, jako pro studenty ekonomie v kapitalistických společnostech. Jak tedy přesvědčit lid, aby přispěl k výstupu v takové formě a množství, jaké potřebujeme?

Ochota lidí poskytovat práci- pracovat- je založena na široké paletě psychologických, sociologických a ekonomických úvah. V tržních hospodářstvích je nejdůraznější hledisko právě to ekonomické. Materiální odměny ve formě vyšších mezd, cen nebo zisků jsou používány jako stimul pro vyvolání požadovaných reakcí ze strany nabídky. Ale tento přístup je evidentně méně vhodný pro socialistický stát. Jak již jsme zdůrazňovali, **materiální motivace vede pouze k příjmovým nesrovnalostem** a podporují spíše individuální zájmy než zájmy společenské.

Po odmítnutí kapitalistického způsobu motivace musí centrální plánovači najít jiný způsob, jak pracovníky motivovat. Běžnou alternativou je povzbuzení či hrubá síla, z nichž ani jeden není vhodnou náhradou za podnět materiální. Ani převýchova, či nucené práce (např. nucené zestátnění zemědělských statků) nevedly k úspěšnému zvýšení efektivity, nemluvě o kreativitě. Pro pracovníky ve státních podnicích je jednodušší a neméně výhodné jen tzv. „přežívat“ než inovovat a čelit výrobním rozhodnutím.

Když si komunistické vlády uvědomily tento nedostatek, začaly experimentovat i materiálními výhodami. Například v Sovětském svazu jsou dělníci přemlouváni k plnění a překračování plánu škálou výhod. V průmyslovém odvětví to může být příplatek ke mzdě a to až do 30 procent její výše.

V zemědělství má sovětský způsob osobního zisku dvě formy. Na jednotných zemědělských družstvech (kolchozech) se očekává, že všichni pracovníci budou přispívat natolik, aby byly splněny výstupní cíle, a když pak dojde k jejich překročení, tak může být daný přebytek rozdělen mezi družstevníky, podobně jako v sektoru průmyslovém. Zemědělci mohou ještě navíc obdělávat své záhumenky a výstup z nich mohou buď zkonsumovat nebo prodat na zemědělských trzích, podobně jako v kapitalistickém tržním

hospodářství.

Ideologický konflikt Použití i takto omezeného materiálního motivačního schématu je v rozporu s egalitářskou ideologií komunismu. Mao Ce-tunga opakovaně odsuzoval tento sovětský „revizionismus.“ Mao Ce-tung se snažil mnohem více spolehnout na nemateriální motivační schémata. Přes dvacet let byli čínští pracovníci nuceni „vyvinout socialistické hospodářství a dotáhnout revoluci do konce,“ a to za použití transparentů, které visely v každé kanceláři a továrně (dohromady s fotkami Marxe, Lenina a Mao Ce-Tunga). Myšlenka osobního zisku byla považována za kontrarevoluční.

Nicméně udržet takovéto odhodlání bylo velice náročné. Postupem času povolili čínští vůdci omezené použití materiálních bonusů (záhumenek). Ale toto se neshodovalo se základním pravidlem Mao Ce-tunga, že „politika je přednější než ekonomie.“ Toto napětí vedlo až k Velké proletářské kulturní revoluci (1966-69), což byla rozsáhlá a mnohdy násilná reakce na „popínavý materialismus.“ Tato Kulturní revoluce byla určena k znovunastolení společných aspirací a revolučních ideálů.

Po smrti Mao Ce-tunga v roce 1976 se kyvadlo přeneslo zpět a byl opět kladen důraz na rychlý vývoj. V roce 1978 vznikl osmiletý plán nazvaný „nová dlouhá cesta“, který měl do roku 2000 z Číny učinit industriální velmoc. Plán zahrnoval tzv. „Čtyři modernizace“ – v zemědělství, průmyslu, technologii a obraně. Aby čínští projektanti těchto cílů dosáhli, zavedli v zemědělství a průmyslu „smluvní“ systém. Každému zemědělskému družstvu a každému státnímu podniku byly přiděleny kvóty (kontrakty). Tyto kvóty musely být prodány státu za projektanty stanovené ceny. Jakýkoliv výstup nad rámec stanovených kvót mohl být prodán na otevřeném trhu za tržní ceny. Tento dvouvrstvý systém poskytl zemědělcům a městským pracovníkům materiální podnět ke zvyšování výnosů. Na obranu použití této materiální motivace řekl Deng Xiao-ping že: „Nezáleží na tom, jestli je kočka černá nebo bílá, pokud chytá myši.“ Jinými slovy, trocha kapitalismu bude tolerována v případě, že to přinese ekonomický zisk.

Světový názor

Neúčinnost

Sověti vykazují dramatické nedostatky v oblasti družstevního hospodářství MOSKVA- Tajná studie připravena pro vrchní Sovětské vedení hovoří o takřka tragickém snížení schopnosti Sovětského svazu uživit sebe sama, demonstruje také závažnou potřebu zemědělské a ekonomické reformy. Tato studie, která zde byla zveřejněna, poskytuje čísla, která vypovídají o desetinásobném zvýšení dovozu potravin do Sovětského svazu za posledních deset let, zarážející úrovní špatného zacházení se zemědělským vybavením a „přímé ztráty“ sklizně obilí kvůli nedbalosti a nedostatku místa pro skladování a sušení. Tento dokument připraven speciální vládní komisí vypověděl, že jedna pětina sklizeného zrní je ztracena, protože došlo ke sklizni buď pozdě anebo vůbec.	Studie říkala, že jedna třetina národní sklizně brambor shnije a experti, kteří se podíleli na návrhu této studie tvrdili, že jsou tato čísla ještě vyšší. Tvrdili, že polovina sklizně brambor- nebo ekvivalent průměrné roční americké sklizně- je ztracena každý rok kvůli chaotickému systému distribuce a nedostatku skladových zařízení. Jako výsledek tato studie udává, že průměrný sovětský občan je špatně živěn, jeden občan spotřebuje ročně 24,3 kilo masa, což je méně než je doporučené minimum. Komise, která připravovala tuto studii ve spolupráci se státní plánovací komisí, 38 ministerstvy a vědeckými institucemi, se usnesla, že „existující ekonomický mechanismus neposkytuje dostatečné podněty pro zvýšení produkce a plnějšímu využití potencionálně dostupné půdy.“ Dusko Doder The Washington Post, 23. května 1982. Copyright © 1982 The Washington Post.
---	---

Nedostatky

I kdyby materiální podněty pomohly zvýšit výstup, stále by přetrvávala tržní nerovnost. Jeden ze základních cílů socialistického státu je zajistit lepší ekonomickou rovnost.

Nedostatek na trhu: Poptávané množství převyšuje množství nabízené za danou cenu, převyšující poptávka.

Hlavním mechanismem, jak dosáhnout tohoto cíle, je centrálně řízená kontrola mezd a cen. Materiální výhody tvoří mzdové nerovnosti, zatímco centrálně řízené ceny zůstávají netknuty. Jak již jsme si všimli, stát užívá nízkých cen základních statků, aby zaručil, že k nim bude mít každý přístup.

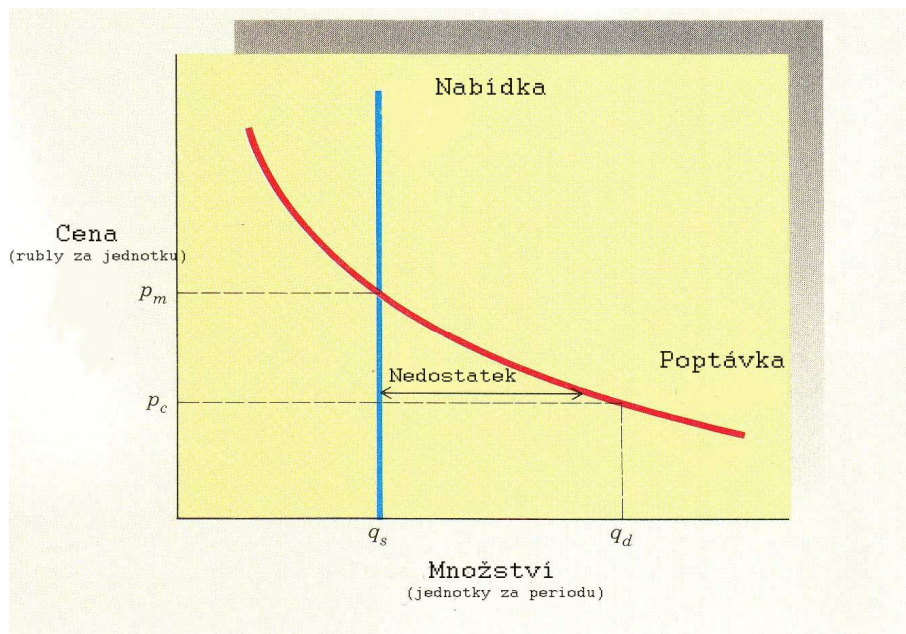
Graf 23.2 ilustruje následky takovéto cenové politiky. Poptávka po masu v socialistických zemích odpovídá zákonu poptávky: čím nižší cena, tím vyšší je poptávané množství. Nicméně nabídka masa je pevně stanovena na úrovni určené státem. V tržní ekonomice by cena masa odrážela vztah nabídky a poptávky. Nicméně při této ceně by bylo maso spotřebováno pouze takovými spotřebiteli, kteří mají větší schopnost nebo ochotu zaplatit. Materiální bonusy (mzdové nerovnosti) by mohly znamenat nerovnoměrný přístup k potravinám. Aby se vyhnuli této nerovnosti, centrální plánovači nastavili cenu masa na P_c .

Za takto nízkou cenu si může maso dovolit každý. Bohužel se ale nedostane na všechny. Socialističtí spotřebitelé se potýkají s **nedostatky na trhu**: poptávané množství za cenu P_c značně převyšuje množství nabízené, tím pádem zmizí maso z obchodů mnohem dříve, než má každý, kdo je schopen a ochoten ho koupit za centrálně stanovenou cenu, šanci tak učinit. Symptomy nedostatků na trhu jsou prázdné výkladní skříně a dlouhé fronty zákazníků, čekajících na svou šanci získat vzácné statky. Takové fronty jsou v Číně a Sovětském svazu na denním pořádku. V roce 1981 v Polsku tyto nedostatky dosáhly nevídaných rozměrů. Samotná vláda odhadla, že průměrný Polák stráví 4 hodiny denně ve frontách na potraviny. Polská vláda se snažila zvýšit nabídku, ale bezúspěšně. Poté se situace změnila a potraviny byly na přiděl. Na podzim roku 1981 byl každému Polákovi povolen přiděl 14,36 kilo masa na měsíc, 4,4 kilogramy cukru, 4,4 kilo mouky, 12 balíčků cigaret a 0,47 litru vodky.

Graf 23.2

Potlačená inflace

Socialističtí plánovači stanovují ceny základního spotřebního zboží nízkou, aby si je mohl každý dovolit. Nicméně za kontrolovanou cenu (P_c) převyšuje poptávané množství (Q_d) plánem pevně stanovenou nabídku (Q_s). V tržní ekonomice by výsledný tržní nedostatek zvýšil cenu do rovnováhy (P_m). Centrálně řízená ekonomika však zvyšování cen nepovoluje. Výsledkem inflačního tlaku jsou pak prázdné police, dlouhé fronty a černý trh – to vše jsou symptomy potlačené inflace.

Nicméně ani přidělování nedokázalo zajistit „adekvátní“ nabídky. Frustrace způsobené stálými nedostatky potravin napomohly Polsku k vypuknutí dělnických stávek a konfrontací.

Podobné nedostatky na trhu postihly všechny centrálně řízené ekonomiky (viz Světový názor). V roce 1990 byly statky, jako sůl, mýdlo, máslo a jiné základní statky, stále na přiděl. Ceny nájemného byly stále na

výši určené plánem z roku 1928! Nízké nájemné nicméně nezaručovalo snadný přístup k bydlení, většina Rusů žila v naplněných a často sdílených ubikacích, kde čekali na příležitost najmout si lepší bydlení. Ještě v roce 1987 neměla jedna čtvrtina ruských domácností teplou vodu; 15 procent venkovských domácností sdílelo kuchyně nebo koupelny s jinými rodinami. Jelikož byla výstavba domů řízena plánem, nezbývalo spotřebitelům nic jiného, než čekat na slíbené lepší bydlení. Aby zmírnil kritické nedostatky jiných spotřebních statků, utratil Sovětský svaz v roce 1989 USD16 miliard na „nouzový“ dovoz, který zahrnoval 1,5 miliardy žiletek, 40 milionů tub pěny na holení, 1,7 milionů párů bot, 50 milionů punčocháčů a tuny zubní pasty. Hojnost vzácných statků jako čaj, cigarety, klobásy a maso se nezměnila.

Potlačená inflace: inflační nerovnosti, které se promítají, v případě že není růst cen povolen, v necenových formách (např. nedostatky na trhu, statky na přiděl).

Potlačená inflace Jelikož jsou ceny centrálně řízeny, neodráží se jejich výše vzhledem k nerovnostem na trhu. Ve skutečnosti projektanti veřejně přiznávají zásluhy za absenci inflace. Nicméně tyto nerovnosti se musí někde projevit. Inflační tlaky se spíše projevují na prázdných policích v obchodech a přidělování potravin, než na výši cen. Toto jsou symptomy potlačené inflace, tedy inflační nerovnosti, které se promítají v necenových formách. Potlačení inflace se projevuje také na černém trhu, kde jsou zboží a služby prodávány za vyšší ceny bez jakéhokoliv oficiálního omezení.

Světový názor		
	Přidělování	
Opětovné zavedení přidělů na vepřové a cukr v Peking <i>Nařízení přichází pouze měsíce potom, co strana slibovala zvýšení životní úrovně.</i> PEKING, 1. prosinec- Vláda dnes v hlavním čínském městě znovu zavedla přiděly vepřového masa a cukru, a to pouhý měsíc po tom, co se konal hlavní sjezd komunistické strany, na kterém straníci slibovali další ekonomické reformy zaměřené na zvyšování životní úrovně státu. Peking se dnes připojil k dalším čínským městům v přidělování vepřového masa, které je u Číňanů nejčastěji konzumovaným druhem masa. Přidělování má za úkol nahradit nedostatky a zabránit překupníkům maso prodávat za vyšší ceny. Obilí a stolní olej je v Číně na přiděl již od padesátých let, ale přidělování určitého zboží včetně vepřového masa bylo počátkem osmdesátých let zastaveno.		„ Tohle není dobré znamení, tak brzy po sjezdu,“ pronesl jeden čínský intelektuál, který zkoumal prázdný pult v Dongdanově obchodě s potravinami. Několik Číňanů si zděšeně prohlíželo tři tenké vepřové řízky na pultě. Pouze dvě osoby z této skupiny, starší paní a starší pán, byly oprávněny koupit vepřové v tomto obchodě, a to, co koupí, jim mělo vydržet na celý měsíc. Každý z nich měl právo na jeden kilogram masa za 5 jenů- cca USD1,35. Také cukr je ode dneška v Peking na přiděl, každá tříčlenná rodina má právo na kilogram cukru měsíčně. Daniel Southerland The Washington Post, 2. prosince 1987, s. A27 Copyright © 1987 The Washington Post

Nedobrovolné úspory

Nedobrovolné úspory: úspory spotřebitelů vynucené nedostatky spotřebních statků.

Nedostatky spotřebního zboží nejen spotřebitele frustrují, ale snižují také motivaci vyrábět. Socialistické země zavedly materiální bonusy, aby tak podnítily výrobu. Nicméně hlavní kouzlo materiálních bonusů nejsou samotné peníze, ale vyšší spotřeba vyvolaná vyššími příjmy. **Když není za tento další příjem co koupit, ztrácí materiální pobídky význam.**

Vzpomeňte si, že centrální plánovači určují strukturu produkce. Používají materiální bonusy jenom proto, aby dostali z pracovníků ještě větší výkon. Když se jim to podaří, dojde ke zrychlení ekonomického růstu a k větším výnosům. Ale co nabídka spotřebního zboží? Pokud se centrální plánovači snaží navýšit investice a výstupy na obranu, nemusí tento zvýšený výstup spotřební statky obsahovat. Pracovníci budou mít větší výplatu, ale nebude co koupit. Nebude pak dlouho trvat, než si uvědomí, že tyto materiální odměny jsou pouhá iluze.

Jak mnoho pracovníků v komunistických zemích vysledovalo: „My předstíráme, že pracujeme a oni předstírají, že nás platí.“ Výstup stagnuje a úspory se hromadí. Takovéto nedobrovolné úspory však frustrují spotřebitele a absolutně podkopávají bonusový systém.

Sověti se tímto problémem začali zabývat v sedmdesátých letech. Devátá pětiletka (1971-75) tvrdila, že „hlavním úkolem“ je „zajistit rychlý růst životní a kulturní úrovně občanů.“⁸ Tento cíl byl však potopen obrannými potřebami v desáté pětiletce a investičními potřebami (konkrétně novými plynovody) v pětiletce jedenácté. Spotřebitelé se stali prioritou až ve dvanácté pětiletce (1986-90). Nicméně v té době už měli sovětské spotřebitelé našetřeno 100 miliard rublů. Nemohli si za svoje rubly koupit dokonce ani mýdlo nebo sůl, o přístroji běžné spotřeby jako televizor, nebo džíny ani nemluvě. V této situaci neviděl sovětský lid smysl v těžké práci za účelem vydělat další peníze. Jak Abel Aganbegyan, hlavní ekonom v Sovětské akademii věd, v březnu 1989 potvrdil: „Lidé teď nemají žádný podnět, aby vydělávali hodně peněz, je totiž velice složité je legálně utratit.“⁹

Když sibiřští a ukrajinští horníci stávkovali v červenci 1989, jejich hlavním zájmem nebylo zvýšení mezd. Stejně jako ostatní, oni také měli více rublů, než mohli utratit. Chtěli

⁸ Pravda, 19. prosince 1972, citoval Keith Bush ve *Výhledech sovětské ekonomiky v sedmdesátých letech.*, souhrn listin předložený na sjezdu Společného ekonomického výboru, 27. června 1973.

⁹ Citováno v Newsweek, 13. března 1989, strana 30.

zkrátka, aby bylo k dispozici více zboží: více masa, čerstvého ovoce a zeleniny, mýdla, vodky a šicích strojů. Gorbačov přesvědčil horníky, aby se vrátili do práce, díky speciální zásilce výše zmíněného a jiného zboží. Vyhnul se tak energetické krizi, která by položila celou sovětskou ekonomiku (jež je těžce závislá na uhelné energii).

Jelikož produkce spotřebních statků byla stále omezena, nemohla být přerozdělením zboží uklidněna celá sovětská dělnická třída.

Stejný problém zasáhl Východní Německo a Polsko. Koncem roku 1989 nashromáždili němečtí pracující 150 miliard východních marek (okolo USD83 miliard) v úsporách. Ale police ve státních obchodech zely prázdnotou. Východní Němci si nemohli koupit třeba auto (čekací doba cca 15 let), lepší byt (ubytování bylo přidělováno) nebo dokonce telefon (čekací doba až několik let). V Polsku byl zase nedostatek masa a párků, zemědělci zadržovali zásoby, neboť určené ceny byly stanoveny příliš nízko

Nesměnitelná měna

Volně směnitelná měna: jakákoliv národní měna akceptovaná jako platidlo na mezinárodních trzích.
--

V zásadě by mohl být nedostatek spotřebního zboží zmírněn dovozem. Nicméně zásadní obtíže centrálního plánování ovlivňují také vztahy v mezinárodním obchodu. Pro začátek, jak se dostanou spotřebitelé ke zboží z dovozu? Veškerá domácí výroba a ceny jsou řízeny státem. Není zde žádná síť dovozců, distributorů ani maloobchodních odbytišť, kde by bylo dovozové zboží možno prodávat. Navíc by životnost takové sítě závisela na výnosnosti- což je nepřátelská představa. Kdyby mohli spotřebitelé nakupovat dovozové zboží, nemuseli by pak koupit výstup vyrobený státními podniky. Mohli by také začít nepříznivě srovnávat kvalitu a cenu domácích výrobků a výrobků z dovozu.

Strach z konkurence a návratu k zisku jako motivaci, nejsou jediné důvody blokace dovozu. Je zde také problém finanční. Jak hodlá stát za dovoz zaplatit? Centrálně řízené ceny samozřejmě tržním cenám neodpovídají. Proto nemá měna komunistických států základ v tržních skutečnostech. Cizinci budou mít velmi málo příležitostí a podnětů utrácet sovětské rubly, polské zloté nebo čínské jeny. Když zahraniční obchodníci přijmou platbu v těchto měnách, mohou skončit s nedobrovolnými úsporami, které nashromáždili spotřebitelé v řízených ekonomikách. Aby se tomuto osudu vyvarovali, budou zahraniční výrobci chtít zaplatit ve **volně směnitelných měnách** - Amerických dolarech a jiných měnách volně směnitelných na mezinárodních trzích.

Ale jak získají stát nebo spotřebitelé v komunistických zemích volně směnitelnou

měnu? Stejně jako jiné země budou muset vyvážet, aby cizí měnu vydělali. Ale vývoz není součástí centrálního plánu. Na výrobu exportu budou muset centrální plánovači převést vzácné zdroje domácích investic a spotřeby do odvětví vyrábějících exportní zboží. To však naruší cíle centrálního plánu. Dále pak není zaručeno, že zboží určené na export se prodá, a pokud ano, tak za jakou cenu (centrální plánovači nemají kontrolu nad cenami na světových trzích).

Barterový obchod Všechny tyto problémy směřují k „uzavření“ komunistických ekonomik před mezinárodními trhy. Většina jejich obchodu probíhá mezi nimi a je určena centrálním plánem. Například se očekávalo, že země východní Evropy dodají Sovětskému svazu specifické kvóty potravin (Rumunsko), strojů (východní Německo) a průmyslového zboží (Maďarsko). Za toto zboží dostali zaplacen v rublech, za cenu určenou centrálním plánem. Tyto země pak „dostaly povolení“ nakoupit ropu, zemní plyn a jiné zdroje od Sovětského svazu. Tyto dvoustranné dohody byly v zásadě určité formy barterového obchodu, kde docházelo k výměně specifického zboží.

Komparativní výhoda: schopnost země vyrobit určitý statek za nižší alternativní náklady než její obchodní partneři.

Obě strany si v těchto barterových dohodách stěžovaly, že jsou znevýhodňovány. Sověti si stěžovali, že přijímají podřadné zboží z východní Evropy a Evropané tvrdili, že centrálně řízené ceny zvyhodňují Sovětský svaz. (Viz. Světový názor, str. 568)

Obchod se zbytkem světa byl v podstatě také omezen na barterové dohody. Zahraniční výrobci, kteří chtěli prodávat zboží nebo stavět továrny v komunistických zemích, museli platbu tohoto druhu přijmout- tedy v ropě, uhlí, diamantech nebo jiných zdrojích, které mohl Sovětský svaz nabídnout. Tato barterová opatření vysoce limitovala obchodní příležitosti. V důsledku čehož nemohly komunistické země plně využít své **komparativní výhody** a sdružené účinnosti. Například relativně malá ekonomika východního Německa (populace v roce 1990, 16 milionů: HDP 211 miliard amerických dolarů) vyrobila 80 procent celkového sortimentu průmyslových statků dostupných na celém světě. Při větší specializaci a obchodování mohlo východní Německo dosáhnout větší účinnosti a vyšší životní úrovně.

Světový názor

Barterový obchod

Maďarsko říká SSSR. My chceme obchodovat v dolarech BUDAPEŠŤ, 7. prosince- Maďarská vláda tento týden sdělila Sovětskému svazu, že chce, aby veškeré obchody mezi těmito dvěma zeměmi probíhaly v dolarech, raději než v rublech. O rublu Maďaři tvrdí, že je uměle nadhodnocen tak, aby znevýhodňoval Maďarsko. „Pomůže to Maďarské ekonomice dosáhnout tržního hospodářství světové úrovně“, řekl Tamas Istvan, náměstek ministra pro obchod, který se specializuje na vztahy se Sovětským svazem. Tuto žádost Maďarů budou pravděpodobně následovat i další státy východního bloku, což podnítlí rapidní změny ve	východní Evropě, které vedou k posunu komunistických zemí k tržním ekonomikám. Maďarský ekonomický týdeník Heti Vilaggazdasag napsal, že většina členů RVHP, Sověty vedeného obchodního bloku komunistických zemí, naznačovala, že chce rozsáhlé reformy. Pouze dvě zbylé nekompromisní země- Kuba a Rumunsko-chtěly ponechat stávající systém. Maďarští ekonomové věří, že obchodování v rublech je založeno na nerealistických cenách nastavených plánem každých pět let a že přechází ve směnný obchod, poněvadž žádná jiná země rubly nepřijímá. Start Auerbach The Washington Post, 8. prosince 1989, str. D12 , Copyright © 1989 Washington Post
--	---

Pád

Kvůli tolika zásadním nedostatkům se zdálo, že je pád komunismu nevyhnutelný. Protesty v roce 1989 byly však nečekané a nevysvětlitelné. Konec konců, jakkoliv byl komunismus neúčinný a chybný systém, setrval přes sedmdesát let v Sovětském svazu a přes čtyřicet let v Číně a zemích východní Evropy. Navíc, některé z těchto zemí dosáhly v počátku značného ekonomického růstu. Stalinova vynucená industrializace hospodářství učinila ze Sovětského svazu světovou velmoc. V průběhu tohoto období došlo k podstatné změně

životní úrovně průměrného sovětského spotřebitele. Dokonce i Čína, kde je životní úroveň jednou z nejnižších, dokázala nakrmit, obléct a ubytovat jednu miliardu lidí. I přesto jak chudý byl průměrný Číňan v roce 1989 (HDP na hlavu USD330), životní úroveň byla vyšší než v roce 1949.

Velká část tohoto zlepšení byla dosažena díky schopnosti vlády mobilizovat a rozdělit vzácné zdroje a schopnosti dotlačit ekonomiku k vysokým investičním poměrům. Z pohledu těchto zemí vypadal tento růst působivě.

Rostoucí tlaky

Úspěchy centrálně řízených ekonomik byly zastíněny jejich selháními v průběhu času. Jak komunistické ekonomiky rostly, stávaly se stále složitějšími. Když se problémy s alokací zdrojů mnohonásobily, zvýšila se i rizikovost plánování. Každé selhání nejen snížilo výstup, ale také zvýšilo pochybnosti veřejnosti o fungování systému.

Postupem času se také vyhrtila otázka motivace. V rané fázi vývoje „utahování opasků“ byl tento postup ospravedlněn vizí lepší budoucnosti. Ale dosažení slibované vyšší spotřební úrovně se stále odkládalo. Při absenci hmatatelných odměn se motivace pracovníků stále snižovala. Kvůli slabé sklizni v roce 1980 a klesajícím cenám ropy a zlata bylo pro Sovětský svaz velice obtížné udržet stávající životní úroveň, natož pak ji ještě zvyšovat.

Velké nedostatky mýdla, cukru, zápalek, bot, ovoce a zeleniny v 80. letech smazaly veškeré naděje na vyšší životní úroveň. (viz. níže Světový názor)

Světový názor

Nutnost reform

Sovětská ekonomika v troskách Perestrojka nedodala požadované zboží a národu už dochází trpělivost

Sedmdesát let po Ruské revoluci, zastaralé sovětské vlaky, odstavené kvůli poruchám, tiše stojí v zamrzlé krajině. Víc jak jedna pětina sklizně na venkově leží a hnije tam, kde vyrostla nebo čeká na nákladáky, které nikdy nepřijedou. Ve městech zejí police v obchodech prázdnotou a legendární trpělivost davů lidí čekajíc hodiny ve frontě na potraviny se mění ve vztek. Glasnost' se teď obrátila proti svému stvořiteli. Během oslav výročí Velké říjnové socialistické revoluce z roku 1917, se shromáždilo 10 000 lidí k „nevídané“ alternativní“ demonstraci, jen pár kilometrů od hlavního dění na Rudém náměstí. " 72 let na cestě k ničemu" říkal nápis na jednom z transparentů. Jiný prosil: "Dělníci světa, odpusťte nám," Sovětští občané jsou pochopitelně pesimističtí, co se jejich budoucnosti týče. Shromažďování se stalo národní posedlostí, černý trh rozkvétá a přemíra rublů učinila tuto měnu skoro bezcennou. Nezaměstnanost, inflace a korupce rostou a denní život až příliš často zahrnuje krutý boj.

Chudoba

Odhaduje se, že 28 procent populace nyní žije pod sovětskou hranicí chudoby- USD1,920 za rok, dle oficiálního směnného kurzu. Podle sazby na černém trhu, je to kolem USD240 za rok. Spotřeba masa a mléčných produktů v Sovětském svazu je na poklesu; mezi chudými došlo od roku 1970 k poklesu až o 30 procent.

Zdraví

Více než 30 milionů sovětů musí pít vodu, která není považována za pitnou. Pouze nedávno se podařilo zastavit snižování průměrné délky života u Sovětských mužů, způsobená nekontrolovatelným požíváním alkoholu. Odhadem 65 procent ze 4000 venkovských nemocnic nemá teplou vodu a 27 procent je bez kanalizace. Jednorázové injekční stříkačky, které jsou na západě běžné, jsou v Sovětském svazu zbožím luxusním. Těchto injekcí bylo vyrobeno pouhých 7,8 milionů, na rozdíl od plánovaných 100 milionů a jehly jsou čištěny ocelovým kartáčkem a znovu použity. Třicet procent nemocnic nemá toalety v budově.

Bydlení

V roce 1987 mělo méně než 74 procent sovětských domácností teplou vodu a 15 procent venkovské populace stále sdílí kuchyň a koupelnu. Patnáct procent populace SSSR nemá koupelnu vůbec.

Životní prostředí

Jeden z 5 obyvatel venkova vdechuje nebezpečně znečištěný vzduch.

Práce

Docházka do práce je stále horší, často z důvodů alkoholismu. I přes Gorbačovovu kampaň proti alkoholu v roce 1987, odhadem 20 milionů sovětských dělníků potřebovalo dovolenou kvůli problémům spojeným s alkoholem. V roce 1987 zemřelo více jak 10 000 lidí na požití náhrady alkoholu jako parfém, čisticí prostředky na boty a paliva. Pracovní morálka je v každém případě cizí slovo. Tento vtip je starý, ale stále platí: „Předstíráme, že pracujeme a oni předstírají, že nás platí.“

U. S. News and World Report, 20. listopadu 1989, str. 29

Práva vyhrazena 1989 U. S. News & Report

Zarážející nerovnosti

Stagnace spotřební úrovně v komunistických ekonomikách ostře kontrastovala s rostoucí úrovní bohatství v tržních ekonomkách. V roce 1989 bylo v Sovětském svazu HDP na hlavu na polovině HDP Spojených států.

Tabulka 23.2 Spotřební úrovně				
	Produkt	Spojené státy	Sovětský svaz	Čína
Životní úroveň v centrálně plánovaných ekonomikách je ještě menší, než naznačují poměry HDP. Stát obecně alokoval mnoho zdrojů do průmyslu, obrany a mnoho nezůstalo na výrobu spotřebních statků. Jako výsledek, mají spotřebitelé v Sovětském svazu a v Číně jen málo statků, které Američané považují za samozřejmost.	Pšenice (kilogram na hlavu)	329	322	63
	Maso (kilogram na hlavu)	74	47	20
	Automobily (na tisíc lidí)	555	42	1
	Pračky v použití (procento domácností)	74	55	neznámo
	Televize v použití (na tisíc lidí)	798	296	9
	Radiové přijímače (na tisíc lidí)	2,101	656	113
	Surová ocel (miliony metrických tun)	80	155	47
	Energie (na hlavu, uhelný ekvivalent)	9,563	5,549	693
	Civilní letectví (miliony mil)	4,137	125	65
	Telefony (na tisíc lidí)	791	113	1
	Osobní počítače (na 1000 lidí)	229	2	neznámo
Zdroj: Statistický abstrakt Spojených států, 1988				

Podobně objasňující rozdíly byly také mezi Východním a Západním Německem. Průměrný východní Němec musel pracovat pět měsíců, aby si mohl koupit televizní přijímač;

Západní Němec na tento statek potřeboval pouhou třetinu své měsíční mzdy. Tabulka 23.3. nám poskytuje další srovnání kupní síly mezi Východním a Západním Německem.

Když došlo ke zlepšení komunikací a dopravy mezi tržními a řízenými ekonomikami, staly se tyto rozdíly zjevné. Evidentní rozdíly v životní úrovni přiměly tisíce Východních Němců k útěku na západ. V roce 1989 se do Západního Německa přestěhovalo asi 300 000 Východních Němců. V prvních dvou měsících roku 1990 se tento hromadný odchod zvýšil na 2 000 lidí za den. Jelikož odešlo mnoho kvalifikovaných pracovníků, východní ekonomika ještě víc strádala. Takřka současně došly národy východní Evropy a Sovětského svazu k závěru, že komunismus selhal. Centrální plánování nemohlo poskytnout ani kvantitu, ani kvalitu zboží a služeb, kterou lidé požadovali.

Tabulka 23.3 Rozdíly v Německu			
Po pádu Berlínské zdi v roce 1989, byly rozdíly v životní úrovni mezi centrálně plánovaným východem a tržní ekonomikou Západu zjevné okamžitě. Za svou mzdu mohl východní Němec pořídit jen málo zboží. Průměrný pracovník ve východním Německu potřeboval na koupi automobilu deset ročních platů. Naproti tomu na západě se dalo auto pořídit za desetiměsíční mzdu a navíc lepší kvality.	Produkt	Cena jako procento průměrného měsíčního příjmu.	
		Západní Německo	Východní Německo
	Barevná televize	38%	588%
	Pračka	48	365
	Auto (VW Polo, Trabant)	1,143	11,765
	Hovězí (kilogramy)	0,7	1,0
	Džíny	3	15
	Dámská obuv	4	14
Zdroj: US News and World Report, 27. listopadu, 1989, str. 43. Copyright 1989 U. S. News			

Přeměna trhu

Když bylo veřejně přiznáno, že komunismus selhal, začaly se komunistické země obracet k tržnímu mechanismu, aby tak dosáhly většího a lepšího výstupu. Prakticky se všechny komunistické země s tržními podněty již setkaly. Jak již jsme zmínili dříve, sovětský „revisionismus“ nabízel podnikům i pracovníkům výhody při „splnění“ a „přeplnění“ výrobních kvót. Sověti také povolovali zemědělcům prodávat cokoli, co vypěstovali na svých malých „záhumencích“, což byla malá políčka ponechaná pro soukromé použití. Po roce 1989 tyto malé pozemky zahrnující pouhých 3 procenta veškeré orné půdy, produkovaly 30 procent sovětské nabídky potravin. Tržní podněty evidentně fungovaly. V Číně se podařilo jednotná družstva naprosto efektivně rozebrat. Návrat k individuálnímu zemědělství (pomocí dvoupásmových kvót a otevřeného tržního odbytu) vedl v 80. letech ke značnému zvýšení v čínském zemědělském výstupu. Průmyslový výstup také vzrostl v průběhu 80. let, což Číně zaručilo v daném desetiletí jedno z nejrychlejších temp růstu.

Perestrojka

Gorbačov urychlil přeměnu centrálního řízení na tržní mechanismus. Jeho perestrojka, program (přeměny), který byl představen v červnu 1987, navrhoval zásadní změny v cenách, motivaci, trzích a dokonce i v soukromém vlastnictví. Ostatní země východní Evropy tento systém přeměny přejaly a dále urychlovaly.

Cenová reforma

Klíčovou součástí přeměny byla cenová reforma. Zkreslené ceny určované státem vyvolávaly špatné tržní signály. Aby fungoval tržní mechanismus efektivně, musí cenové signály odrážet aktuální stav nabídky a poptávky. Aby došlo k nápravě těchto signálů, musely komunistické země zvýšit dříve dotované ceny. Vyšší ceny za základní (dotované) statky byly potřeba, aby došlo k navýšení nabízeného množství a ke snížení množství poptávaného (viz. Graf 23.2). Prvním komunistickým státem, který změnil své ceny tímto směrem, bylo Polsko. Jak se k moci dostala nová vláda, která vznikla z nezávislých odborů „Solidárnost“, došlo k náhlé eliminaci cenových dotací u většiny spotřebního zboží. Cena

chleba vzrostla o 40 procent během prvního týdne ledna 1990. Cena šunky se zvedla o 55 procent; elektřina a zemní plyn vzrostly o 400 procent a cena paliv se zdvojnásobila. I když tyto náhlé růsty cen okamžitě snížily reálné mzdy polských pracovníků, měly také pozitivní účinek. Najednou se na policích v polských obchodech objevovalo více zboží. Nedostatky zmizely doslova přes noc. Polští pracovníci museli sice za základní zboží zaplatit více, ale aspoň měli za co.

Měnová reforma

Při změně v cenách došlo i ke změně v kupní síle peněz. V Polsku tato reorganizace peněz zapříčinila vzrůst průměrných cen o 70 procent během pouhých 3 měsíců (prosinec 1989-Únor 1990). Tato intenzivní inflace nabourala oficiální hodnotu zlotých. Během tohoto procesu vyšla najevo umělost „plánovaného“ směnného kurzu. V listopadu 1989 byla oficiální směnná hodnota polského zlotého 0,03 centu. Na černém trhu byla však hodnota zlotého pouhých 0,01 centu. Aby byl zloty lépe *směnitelný* – lépe akceptovatelná forma úhrady jak na domácích, tak na mezinárodních trzích – musela polská vláda upustit od fikce „oficiálních“ hodnot. Učinila tak ostrou devalvací zlotého (o 50 centů) a následně ponechala určení jeho hodnoty na trhu.

Východní Německo se setkalo se stejným problémem. Oficiální hodnota východní marky byla jedna ku jedné k marce Západního Německa. Nicméně pravý (tržní) směnný kurs byl mnohem nižší, asi 20 ku 1. Tato uměle vysoká hodnota bránila vývozu Východního Německa a zpomalovala domácí tržní dění. Východní Německo kompletně eliminovalo východní marku a přešlo na marku západní, jako společnou měnu pro celé Německo. V říjnu 1989 Sovětský svaz také upravil směnný kurs vzhledem k tržním skutečnostem a to tak, že snížil cenu rublu v dolarech z původních USD1,63 na pouhých 16 centů. Všechny takovéto změny podněcují investování a mezinárodní obchod.

Zisk: rozdíl mezi celkovými příjmy a celkovými náklady.
--

Soukromé vlastnictví

Cenové a měnové reformy položily základní stavební kámen tržního mechanismu. Nicméně aby fungoval trh efektivně, musel nabízet nějaké podněty. Toto byla pro komunisty ta nejtěžší otázka. Podpořit nebo dokonce povolit soukromé vlastnictví odporovalo základním principům socialismu. V praxi však nové vlády ve východní Evropě uznaly, že tržní podněty jsou klíčem k rychlejšímu ekonomickému růstu, což znamenalo,

že **zisky** budou muset být povoleny. Z čehož také vyplývalo, že spíše jednotlivci než stát by mohli vlastnit výrobní prostředky.

I jednotlivci, ne jen stát, by byli oprávněni kupovat a vlastnit nemovitosti, stavět a řídit továrny, najímat a propouštět zaměstnance a shromažďovat zisk. Jinými slovy kdyby komunismus chtěl víc zboží a služeb, musel by povolit kapitalismus. 15. března 1990 při jeho nástupnickém proslovu na post prezidenta, Gorbačov zdůraznil nutnost „radikálních reforem“. Z jeho úhlu pohledu musel být řízený (centrálně plánovaný) systém nahrazen „ekonomickou pákou“, systémem tržním.

„Nic jiného než průlom není potřeba“ prohlásil. Abychom tohoto průlomu dosáhli, „jsme povinni dostát toho nesmírného potenciálu, který je neschůdný s ... vlastnictvím.... Vidím to jako hlavní prezidentský úkol.“¹⁰ Jak Gorbačov dále vysvětloval, stát by si stále mohl ponechat určitou kontrolu nad produkční strukturou a distribucí příjmů. Činil by tak ale nepřímo, pomocí daní, zakázek a monetární politiky než pomocí centrálně řízených cen a výstupu. Jak tyto reformy postupují, rozdíly mezi komunismem a kapitalismem se začnou vytrácet. Tyto reformy vskutku dokázaly odstranit rozdíly mezi Východním a Západním Německem.

Zisk: Rozdíl mezi celkovými náklady celkovými příjmy

Cílové kompromisy

Přechod z centrálně řízených ekonomik na „poptávkové“ (tržní) ekonomiky byl nejdůležitějším ekonomickým děním 90. let. I přesto, jak velkolepé byly tyto reformy, jejich účinek nebyl zdaleka universální. Mnoho vůdců a občanů v socialistických zemích se zdráhá přijmout tržní mechanismus. Sovětský parlament dal Gorbačovovi pouhých 59 procent hlasů, i přesto, že byl jediným prezidentským kandidátem. Ve Východním Německu pouze 48 procent voličů volilo pro koalici, která zastávala důsledné reformy a spojení se Západním Německem. Čína i Kuba odmítly reorganizaci velkoobchodu a prohlásily loajalitu k socialistickým principům.

Hodnota majetku versus účinnost

¹⁰ Citováno v New York Times, 16. března 1990, str. A6

Mnoho opozičních názorů na tržní reformy vychází z jádra egalitářství. **Hlavní ospravedlnění komunistické vlády nebyla ekonomická efektivita, ale sociální spravedlnost.** Základní princip komunismu je: Každý podle svých *schopností*, každému podle jeho *potřeb*! Nerovnosti způsobené soukromým vlastnictvím a trhem zažehly komunistické hnutí. Mnoho socialistů stále opatruje egalitářství jako svůj cíl. Bojí se, že tržní podněty opět vyvolají rozšiřování nerovností zničující tak základní kámen socialistické společnosti.

Čína se s tímto kompromisem potkala již vícekrát. Kulturní revoluce v letech 1966-76 byla explicitní reakcí na nerovnosti a podněty spojené s materiálními bonusy. Během této periody byli soukromí podnikatelé ponižováni, uvězněni a „převychováni“. Podobné síly se objevily i v letech 1989-90. Úspěch reform z roku 1979 vytvořil novou třídu úspěšných podnikatelů a zemědělců. Zvyšující se nerovnosti však podnítily závist a neklid. Marxistický odkaz proti tržním reformám obvinil podnikatele, že jsou „kapitalističtí...“ Čínská vláda začala od reformů ustupovat. Jako odezvu na Kulturní revoluci začala čínská vláda kampaň na převýchovu, která upřednostňovala socialistické principy před materiálními podněty. (viz. Světový názor)

Jistota versus nejistota

Širší cíl egalitářství má zjevné dimenze ve většině socialistických zemí. Každý má zaručenou práci, zdravotní péči, důchod a přístup k dotovanému zboží a službám. Je těžké se vzdát této „celoživotní“ jistoty. Když se začalo spojovat Východní Německo s Německem Západním, mělo mnoho pracovníků starost o jejich socialistický důchod, zdravotní péči a ostatní sociální jistoty. (Viz. Světový názor, str. 574). I když kvůli neúčinnosti centrálního řízení byla omezena kvalita a kvantita služeb, aspoň nějaké služby byly socialistickým pracovníkům garantovány. Mimo tyto obavy o sociální jistoty panoval strach z nezaměstnanosti.

Světový názor	
	Kompromisy

Čína usiluje o obnovu „ socialistických ideálů“. PEKING, 5. března – Čínská komunistická strana povolala miliony občanů, aby se účastnili tažení za obnovu „ socialistických ideálů“, jednalo se o největší masovou kampaň pod vedením vlády za poslední desetiletí. Kampaň nazvaná „ Studujte Lei Feng,“ je stvořena, aby přesvědčila Číňany k napodobení již dávno zapomenutého modelu vojáka- obětavost a nekritická loajalita ke komunistické straně, což jsou v nynější době v Číně velice vzácné vlastnosti. Jako součást tohoto úsilí zametaly děti ulice, vojáci zadarmo stříhali a provinciální lídři nosili ve vlaku převařenou vodu žíznavým cestujícím. Portrét Lei Fenga je vztyčen na plakátech a jeho jméno je hlášeno z reproduktorů z jednoho konce Číny na druhý.	Oficiální účel kampaně je „ podpořit lid v obyčejném životě a tvrdé práci a pomoci jim odolat efektu buržoazní liberalizace“, což je pojem užívaný Pekingem k popisu západních politických idejí, o kterých strana tvrdí, že ovlivnily studenty během nečekaného jarního hnutí za demokracii.... Dle některých Číňanů je kampaň prospěšná pro Čínskou společnost, kde touha po penězích rostla a společně s reformami určenými na uvolnění části Čínské centralizované ekonomiky. Pracovník z Cheng-du, hlavního města jihozápadní Sičuánské provincie, řekl: „Lidé v Číně v těchto dnech se až příliš zabývají penězi.“ -Daniel Southerland Washington Post, 6. března 1990, str. 1. Copyright 1990 Washington Post
---	---

Světový názor		
	Spravedlnost versus efektivita	

Svoboda východních Němců má svou cenu Mnoho lidí očekává vyšší náklady a méně jistot. BERLÍN- Východní Němci se dívají do budoucna napříč koaličními problémy jejich nově zvoleného parlamentu-vzrušení, ale nejisti v tom, co je čeká. Zvyklí na celoživotní zabezpečení sociálního státu se občané obávají, že ztratí svůj široký a štědrý systém sociálního zabezpečení. Když se drahá německá marka stane východní měnou- a to se může stát s přelomem července, mohlo by to znamenat vyšší náklady na zatím dotované nájemné, důchody, lékařskou péči a práci. „Sjednocení musí nepochybně přijít,“ řekl 49letý elektrikář Martin Mueller.“ „Ale pokud jste v tomto systému vychovávan a vzděláván, je to, co přichází, pro mnohé z nás děsivé.“ Sociální služby Hildegarda Knoblochová, výřečná 84letá dáma, jedna z 250 obyvatel domova Heckelberger Ring řekla: „Jednou jsem byla čestnou a odevzdanou členkou komunistické strany. Ale vy víte, co se pak stalo a já stále nemohu vstřebat, co nám to strana provedla a proč. V té chvíli mi přišlo, jakoby se zhroutil svět.	„ Nevidím nic dobrého, co by mohlo vzejít z těchto voleb....Uvidíte, že jakmile nám vezmou všechny příspěvky, věci budou mnohem dražší a mnoho lidí jako já nebo ostatní tady to odnesou.“ Nyní platí zhruba 20,75 dolarů měsíčně za všechno. „Víte, navzdory tomu, co teď všichni říkají, nebylo to tady zase tak špatné a navíc máme sociální programy, o kterých se lidem ve federální republice může jen zdát.“ Nezaměstnanost Každý měl dosud práci, než se vláda začala hroutit. Nyní už existuje nezaměstnanost. Zdravotní péče Rolf Arnold (47) a Dieter Markvartt (50) sdílí pokoj v berlínské nemocnici Weissensee. Arnold, řidič taxíku, trpí střevním zánětem zatímco Markvartt, civilní armádní řidič, má problémy se srdcem. „Právě teď se nemusím starat o léky, nemocniční náklady a jiné,“ říká Arnold a mávne rukou. „Doufám, že to tak zůstane. Nedokážu si představit, že by to bylo jinak,“ hovoří o výhodách, které dostává ve výši 12 dolarů za měsíc. „Mou největší obavou je moje práce, protože nevím, co bude s armádou. Nechci být bez práce. To tady nikdy nebylo.“ -Juan J.Walte USA TODAY, 21. března 1990, str. A4, copyright 1990 USA TODAY přetištěno s povolením.
---	--

Transformace státních podniků a hledání lepší efektivity by zákonitě zahrnovalo odstávky a uzavírání továren. Nová polská vláda odhadla, že nejméně 400 tisíc pracovníků by ztratilo svou práci při reorganizaci či uzavření státních podniků. Očekávalo se, že podobné jevy budou doprovázet likvidaci a prodej 126 státních monopolů ve Východním Německu.

Politika vs. ekonomie

Ekonomická restrukturalizace ohrožovala již také zavedené politické struktury. Jak Marx správně předvídal, ekonomie je vše. Ekonomická deprivace dopomohla komunistickým stranám k moci. V roce 1989 zapracovaly stejné síly. Každá vláda ve východní Evropě byla svržena reformním hnutím. Svoboda trhu, jak je vidno, vyvolala větší poptávku po svobodě politické, což byla samozřejmě děsivá vize pro stávající politické vedení. Špičky čínské vlády se rozhodly politický neklid potlačit. Byly ochotny přeměnu na tržní ekonomiku pozastavit či dokonce otočit, jen aby zachovaly existující politický pořádek. Kubánské vedení došlo ke stejnému závěru. Tyto ekonomické a politické kompromisy omezují v komunistických zemích ekonomickou přeměnu. V Polsku solidární vláda znovu zavedla „dočasné“ příspěvky na chleba a maso krátce po tom, co přešla na tržní ceny.

Světový názor		
	Zpomalování přeměny	
Gorbačov zpomaluje ekonomickou přeměnu <i>Přechod k tržním cenám opožděn</i> MOSKVA, 23. dubna – Po třech týdnech diskuze se svými blízkými poradci, Sovětský prezident Michael Gorbačov spláchl všechny návrhy radikálních ekonomických změn, zjevně kvůli strachu z velkých společenských nepořádků. Známky, že sovětská přeměna k tržní ekonomice bude pomalejší, než se dříve očekávalo, se objevily přes víkend v závěrech rozsáhlé schůzky Gorbačovovy prezidentské rady za účelem diskuze o ekonomických reformách. Tyto pochybnosti byly utvrzeny na dnešní tiskové konferenci v Kremlu, kde prezidentův hlavní mluvčí zamítl aplikaci „terapie šokem“ na hospodářství.		Rapidní převzetí tržního mechanismu by mohlo vést ke zvýšenému společenskému napětí, z důvodu postupné eliminace cenových dotací a uzavírání nerentabilních továren. Noviny sponzorované asociací kooperativ a napůl soukromými firmami předpovídaly, že zavedení tržní ekonomiky by mohlo vyústit ve 20 milionů nezaměstnaných nebo 15 procent práceschopných lidí bez práce. V interview s vládními novinami Izvestia minulý týden jeden z Gorbačovových vedoucích ekonomických poradců řekl, že si Sovětský svaz nemůže dovolit následovat cestu Maďarska a Polska k tržní ekonomice. V Polsku byly na začátku ledna ceny uvolněny takřka přes noc, což způsobilo dočasný nárůst

Třináctý pětiletý plán (1990-1994) odložil většinu cenových reforem v Sovětském svazu nejméně do roku 1992. Tento plán usiloval o odlehčení tlaku po reformách tím, že vyžadoval zvýšení v centrálně plánovaném výstupu spotřebních statků (viz. Světový názor výše). Tento pozvolný postup nicméně procesu ekonomické restrukturalizace nejspíš nezabrání. Tempo restrukturalizace bude závislé na jejích výsledcích. Čím úspěšnější budou tržní reformy, tím větší bude tlak na další restrukturalizaci. Ve stejném duchu jakýkoli neúspěch-jako prodloužená recese, prudká inflace nebo politický neklid-zpomalí přeměnu tržního hospodářství.

Shrnutí

- Marxova vize komunismu předpokládala egalitářskou společnost, kde by jednotlivci nesebecky přispívali k výstupu a materiální potřeby všech by byly uspokojeny
- Aby dosáhl toužené struktury produkce a distribuce příjmu, stát vlastní a řídí výrobní prostředky. Centrální plánování je klíčový mechanismus pro rozhodnutí CO, JAK a KOMU v socialistickém hospodářství
- Centrální plánování vyžaduje detailní znalost vztahů vstupu a výstupu. Jak se paleta statků rozšiřuje, a specifika produkčních cílů rostou, zvětšuje se i riziko chybného výpočtu.
- Centrálně řízené ceny jsou nástrojem, jak dosáhnout specifických plánovaných cílů, například odradit od spotřeby luxusních statků a zaručit přístup ke statkům základním. Alokace zdrojů (výrobní rozhodnutí) jsou určena centrálními plánovači, nicméně; ceny jako konvenční tržní signalizace nefungují.
- Nízká kvalita a množství plánovaného spotřebního výstupu nutí spotřebitele k hromadění nedobrovolných úspor. Nedostatek spotřebních statků tvoří také tržní nedostatky, dlouhé fronty a tlak po reformách.
- Motivační schémata jsou problém v centrálně řízených ekonomikách. Většina socialistických zemí sice nerada ale převzala limitované materiální podněty (např. bonusy, záhumenky), aby tak podnítila výrobu.
- Aby dosáhly větší efektivity a rychlejšího růstu, většina socialistických zemí reorganizuje. Přeměna k tržní ekonomice vyžaduje cenové a měnové reformy, tržní příjmy a zavedení soukromého vlastnictví.
- Přeměna řízeného hospodářství na hospodářství tržní zahrnuje značné sociální, ekonomické a politické náklady.

Termíny na zapamatování

Definujte následující termíny:

Kapitalismus

Tržní mechanismus

Komunismus

Tržní nedostatek

Socialismus

Potlačená inflace

Výrobní možnosti

Nedobrovolné úspory

Investice

Volně směnitelná měna

Ekonomický růst

Barterový obchod

Výrobní proces

Komparativní výhoda

Otázky k diskuzi

1. Předpokládejte, že růst zemědělského výstupu je hlavním cílem ekonomické politiky. Jaký postup by Kongres Spojených států zvolil, aby těchto cílů dosáhl? Jaké nástroje by použil sovětský plánovací výbor?
2. Jaké jsou výhody spotřebitelské svrchovanosti? A nevýhody?
3. Nedostupnost luxusních spotřebních předmětů v Sovětském svazu pomohla ke srovnání životní úrovně. Jak se na rovnosti projeví současný rozmach sovětského automobilismu? Na pracovní motivaci?
4. Chystali byste se pracovat méně nebo byste si zvolili jiné povolání, kdyby měl každý stejnou mzdu nezávisle na tom, jakou práci vykonává? Co by bylo podnětem pro práci za takových okolností?

Problém

Následující tabulka zobrazuje nabídku a poptávku po televizních přijímačích na malém ostrově.

Cena	200 dolarů	150 dolarů	100 dolarů	50 dolarů
Poptávané množství	0	5	10	15
Nabízené množství	20	15	10	5

Vytvořte graf dle křivek nabídky a poptávky.

(a) Když nastaví vláda cenu televizoru na 50 dolarů, jak bude vypadat poptávané množství vzhledem k množství nabízenému? Jaké chování byste očekávali od kupujících, a jaké od prodávajících?

(b) Jak by mohla vládat zasáhnout pomocí daní a dotací, aby zamezila podobnému chování?

(c) Kdyby stát potřeboval, aby dodavatelé dodali 20 televizorů za den, a dodavatelé vládě vyhověli, jaká by byla tržní cena jednoho přijímače?

- (d) Když vláda potřebuje, aby každý, kdo si televizor koupí, za něj nezaplatil víc než 150 dolarů, bude na trhu nadbytek nebo nedostatek televizorů a jak moc se bude lišit poptávané množství od stanovených 20 kusů, které jsou dodavateli nabízeny? Co se stane s inventářem televizních přijímačů?
- (e) Kvůli majetkovým problémům upustí vláda od minimální ceny 150 dolarů a rozhodne se stanovit plnou daň nebo dotaci, aby dokázala poskytnout 20 televizorů denně. Musela by vláda dotovat nebo zdanit? Jak vysoká by musela být daň nebo dotace na jeden přijímač?
- (f) Kvůli všem problémům okolo televizorů je zvolena nová vláda a ta se rozhodne, že ponechá veškerá rozhodnutí, co se televizorů týče, na trhu. Kolik televizorů se denně prodá a za jakou cenu.

III. Teoretická část

3.1. Překlad jako produkt

V této části mé práce se budu překladem zabývat jako celkem, jinými slovy jako produktem. Výchozím textem mého překladu je, jak je zmíněno výše, kapitola z učebnice „The Micro ECONOMY TODAY“, což bychom mohli přeložit jako: „Mikroekonomika dnešní doby“. Je tedy jednoznačné, že se jedná o text ekonomický, přesněji o vysokoškolskou učebnici mikroekonomie, která byla vydána v roce 1991.

Co se druhu překladu týče, jedná se zde o překlad mezijazykový v písemné formě a to z anglického jazyka do jazyka českého, který je mým rodným jazykem. Z hlediska funkčně stylistického je tento překlad textem neliterárním, konkrétněji textem učebnicovým s prvky publicistického stylu.

Překlad jako text (produkt) musí splňovat určité podmínky, aby mohl být považován za adekvátní text vzhledem k zadání. Jedná se o **koherenci**, tedy smysluplnost překladu, a **kohezi** (soudržnost) textu v cílovém jazyce. Existují však i další textové atributy, které je nutno dodržet, aby byl cílový text adekvátní. **Záměrnost sdělení** – kdy výchozí text (dále jen VT), tedy kapitola o Pádu komunismu ve východní Evropě sděluje čtenářům ekonomické a politické okolnosti zániku komunistického režimu a cílový text (dále jen

CT) toto sdělení zachovává. Zachování sdělení závisí na více faktorech, kterými se budu zabývat dále ve své práci.

Dalším textovým atributem je přijatelnost – CT odpovídá VT jak z hlediska žánru, tak mnoho či málomluvnosti cílového jazyka. Na základě toho se následně přikloníme k redukci či explicitaci. Přijatelnost je zaručena správnou kombinací překladatelských postupů, které jsem v překladu použil. Dalším velice důležitým atributem je zasazení do situace, kdy je potřeba CT přizpůsobit nové situaci a novým okolnostem. VT mého překladu pojednává o pádu komunismu, což je tematika již mnohokrát diskutovaná, ale hlavně je to tematika minulosti. Jelikož se jedná o učebnicový text, je jeho časové zasazení neutrální, nicméně co se místa týče, je Česká republika poněkud výhodným místem pro CT zabývající se podobnou tematikou. Jelikož se jedná o učebnici napsanou americkým autorem, je mnohdy evidentní pohled nezávislého pozorovatele, který by nemusel českému čtenáři vyhovovat. Řešením je tu pak opět vhodné použití překladatelských postupů. V neposlední řadě je u překladu důležitý atribut intertextovosti, kdy důležitou roli hraje u překladu zkušenost s analogickými texty, zvláště pak u textu ekonomického jako je tento konkrétně jsem využil své zkušenosti s učebnicemi ekonomie.

CT odpovídá VT jak z hlediska obsahu a stylu, tak z hlediska jeho funkce. Funkcí VT je evidentně funkce vzdělávací, tudíž informovat cílového čtenáře o dané problematice. Takřka ke každé kapitole je přidán článek z renomovaného amerického tisku, aby mohl čtenář porovnávat adekvátnost autorova výkladu.

3.2. Překlad jako proces

Je sice velice důležité, aby překlad, respektive výsledný produkt překladu, odpovídal výchozímu textu, ale v poslední době je kladen důraz spíše na proces samotného překladu, jelikož při zachování daných pravidel a postupů je kvalitní produkt přirozeným výsledkem.

V rámci překladu VT jsem zpočátku využil tzv. makropřístup, kdy bylo třeba si uvědomit skupinu čtenářů, pro které byl VT určen, historické a kulturní zázemí čtenářů VT, vztah autora k dané problematice, narážky na realie či na různé situace spojené s prostředím, ve kterém byl výchozí text napsán a publikován. V tomto konkrétním případě se jedná o učebnici, kterou napsal americký učitel ekonomie Bradley R. Schiller. Dr. Schiller je

uznávaným učitelem na několika amerických univerzitách, jeho služeb využívá i několik federálních institucí. Z toho jsem vyvodil, že vztah autora k problematice socialistických společností je spíše pozorovatelský, jinými slovy akademický než zkušenostní.

Cílovými čtenáři původního textu byli jednoznačně studenti ekonomických či politologických oborů z anglosaského světa. Toto tvrzení jasně vyplývá z částí textu, které jsou zaměřeny na situace v zemích východní Evropy za komunismu, např.: *(Panorama Moskvy v roce 1990 nebylo zdaleka tak ohromující, ani na ulicích nebylo vidět mnoho nablýskaných aut. Police v ruských obchodech většinou zely prázdnotou a tam, kde bylo konsumní zboží dostupné, čekaly fronty znepokojených spotřebitelů.(CT str. 4)).* Tato informace by pro vysokoškolské studenty v zemích východní Evropy v roce 1991, kdy byla učebnice publikována, nenesla žádnou informační hodnotu. Podobně jako: *(Marx zemřel 25 let před první úspěšnou komunistickou revolucí, ale ještě stihl dokončit „Kapitál“, objemnou studii způsobu funkce kapitalistických systémů. (str. 5 CT)),* kdy takováto informace nevyhnutelně patřila k socio kulturně časovému kontextu studentů ve východní Evropě, zejména ve formě vzdělání a výchovy. Naopak pro studenta na americké univerzitě mohla tato skutečnost být klíčem ke smyslnosti dalších odstavců. Rozdíly mezi schématy sociokulturního kontextu se budu konkrétněji zabývat později v této kapitole.

Na základě poznatků z biografie autora a místa vydání této učebnice je zřejmé, že se jedná o rozdílné historické a kulturní zázemí jak na straně autora, tak na straně čtenářů VT. Čtenáři i autor jsou ve většině případů Američané, tedy národ, který nemá se socialismem či komunismem žádné zkušenosti. Typickým příkladem rozdílů v historii a kultuře jsou marginální poznámky typu: ***Socialismus: Hospodářství, kde veškeré výrobní prostředky kromě práce vlastní stát a zároveň řídí alokaci zdrojů.(str. 5 CT).*** Tedy poznámky, které bychom u českého autora nečekali.

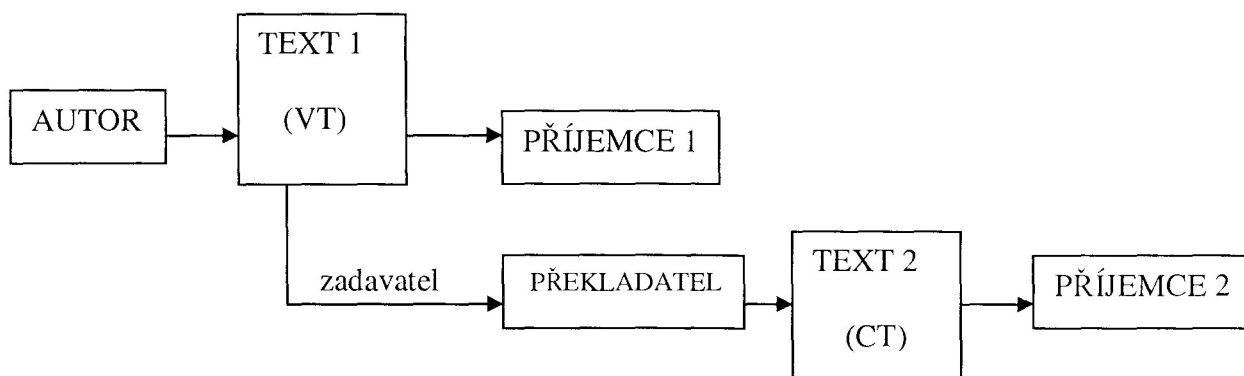
Jména jako Marx, Lenin či Mao Ce-Tung nemusí automaticky patřit mezi základní znalosti čtenářů VT, s čímž je spojen i jejich pohled na celou problematiku, který je citově neutrální. Co se narážek na realie a situace typické pro prostředí VT týče, byl tento překlad poněkud ochuzen. Důvod je takový, že veškerá problematika popisovaná ve VT je problematikou, se kterou má český stát bohaté zkušenosti. Díky úzké návaznosti problematiky na cílový jazyk byl překlad dobových a místních názvů poněkud jednodušší. Jasný příklad vidíme u pojmu: *Sověti také povolovali zemědělcům prodávat cokoli, co vypěstovali na svých malých „záhumencích“, což byla malá políčka ponechaná pro*

soukromé použití (str. 26 CT)- tzv. („Garden“ plots. Str. 571 VT). Nicméně co se časového rámce týče, učebnice má poněkud delší dobu působnosti. Dnešním studentům ekonomie, pro které je tato učebnice stále aktuální, dělají mnohdy potíže pojmy i z jejich vlastní historie. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že pro dnešní generace není VT až tak srozumitelný, jak by se předpokládalo.

Během oslav výročí Velké říjnové socialistické revoluce z roku 1917 ... (str. 28 CT) – kdy je potřeba zachovat celý název i rok, aby bylo studentům jasné, o jakou revoluci se vlastně jedná. Profilovým příkladem nutnosti jakési kulturní transpozice je *(Glasnost' se ted' obrátila proti svému stvořiteli (str. 24 VT).* Tento pojem pochází z ruského *Гласность*, znamená politiku „otevřenosti“, což je pojem pro dnešní generace studentů již neznámý. Ve VT jsem také narazil na větu *(Upon taking office, the new Solidarity- led government abruptly eliminated... (str. 571 VT),* kde jsem neváhal a prvně slovní spojení přeložil jako „solidárně orientovaná vláda...“, záhy jsem však dohledal, že se jednalo o polské samosprávné odbory pod názvem: „Solidarność“, a výsledný překlad se mění na *(...vláda, která vznikla z nezávislých odborů „Solidarita“,(str. 31 CT).* Z toho vyplývá, že i když se jedná o problematiku původem domácí, neznamená to, že cíloví čtenáři nutně disponují kompletními znalostmi dané tematiky. Podobně jako již zmíněná malá políčka „záhadenky“, většina dnešní generace studentů již tento pojem nezná.

Po analýze VT z výše uvedených hledisek nadešla chvíle **strategického rozhodování**, kdy bylo potřeba zasadit text překladu do sociokulturního prostředí čtenářů CT. Jelikož při překladu musíme počítat s určitým životním stylem, kulturní, politickou a ekonomickou historií, vzděláním a mentalitou čtenářů, je potřeba použít tzv. **kulturní transpozici**. Tématu kulturní transpozice se budu věnovat později v této kapitole. Teprve až po analýze a úpravě textu z tohoto „globálního“ hlediska jsem se zabýval tzv. **mikropohledem**, který klade důraz na jednotlivé aspekty překladu z hlediska gramatiky, stylistiky, sémantiky a tvarosloví.

Nyní zpět k tzv. **sociokulturně časovému kontextu**. Jak jsem již výše zmínil, jednou z nejdůležitějších částí překladu z makropohledu byl právě kulturní přenos, neboli **kulturní transpozice**. Tento jev lze přehledně vysvětlit na následujícím komunikačním schématu:

Toto schéma přesně odpovídá mému překladu, kdy VT a CT mají rozdílné cílové skupiny čtenářů z hlediska sociokulturního časového kontextu. Konkrétní případy rozdílů jsem již uvedl výše. Tento text řadím do tzv. **naturalizace**, což je překladatelská strategie, kdy domácí prvky převažují nad prvky cizími. Jelikož se jedná o problematiku, která je pro náš region (ČR) domácí, je evidentní, že nalezneme v textu více prvků domácích než cizích.

Veškeré problémy spojené s kulturním přenosem a odklonem od doslovného překladu se dají zastřešit pojmem **kulturní transpozice**. V rámci kulturní transpozice jsem využil takřka všech metod, abych dosáhl adekvátního překladu. CT zahrnuje malé množství tzv. **exotismů**, tedy slov převzatých z VT, která se nemění s výjimkou cílové výslovnosti a pravopisu. Co se těchto převzatých slov týče, jednalo se převážně o vlastní jména (*se Lenin objeví na ulici v New Yorku místo v Moskvě (str. 4 CT)*). Kdy jsem název tohoto města pouze přizpůsobil české gramatice, podobně jako (*dělnická třída, proletariát se zmocní všech výrobních prostředků.(2 CT)*). (*Z VT- Proletariat, nebo Lenin a jeho soudruzi a v roce 1949(3 CT)*, *Marx neměl konkrétní představu,(str. 5 CT)*), kdy příjmení byla také přizpůsobena pouze gramaticky, jinak jsem jejich autentičnost zachoval. Dalším úkazem exotismu jsou názvy novin a jiných institucí, které byly v textu citovány. Např. (*The Washington Post, 23. května 1982.(str. 19 CT)*). V tomto případě jsem zachoval název společnosti včetně členu jako součásti názvu. Zachoval jsem také označení os grafu, (*kontrolovanou cenu (Pc) převyšuje poptávané množství (Ad) plánem (str. 21 CT)*). Dalším prvkem, kde bylo třeba užít exotismu, jsou ochranné značky autorských práv, (*Copyright © 1987 The Washington Post (str 22 CT)*), kdy jsem nezměněné ponechal jednak slovo copyright, ale také značku ©. V poslední řadě jsem se věnoval přepisu čínských vlastních jmen, kdy u dvouslabičných jmen jsem použil spojovník dle ustáleného úzu a přizpůsobil jsem jejich přepis české výslovnosti. Jednalo se hlavně o název města (*s Národní továrnou*

na kola v *Chang-čou* a že Národní továrna na kola v *Tiencinu* vyrábí přesně tolik kol, (str. 15 CT)), kde jsem názvy těchto měst přepsal dle ustáleného úzu. Další problém však byla čínská jména osobní a to v případě (...*ideologií komunismu. Mao Ce-tunga opakovaně odsuzoval...*; ... *řekl Deng Xiao-ping že...* (str. 18 CT)). U čínských jmen je první jméno rodinné a pak jméno osobní, popřípadě ještě spojovací jméno mezi tím. Všechny části osobních jmen jsou spojeny spojovníkem. V poslední řadě jsem ponechal v původním tvaru letopočty, (*V roce 1989 bylo v Sovětském svazu HDP na hlavu...* (str. 27 CT)) a jiné číslovky, kde jsem pouze vyjmul tečku po desítkách a tisících, protože v českém pravopise se žádná interpunkce u číslovek nepoužívá s výjimkou desetinných míst, kde jsem pouze zaměnil tečku za čárku. (...*zemřelo více jak 10 000 lidí na požití náhrady alkoholu jako parfém...* (str. 28 CT)).

Další postup, který s kulturní transpozicí úzce souvisí, je **kalk**. Tedy doslovný překlad daného slova, kdy jednotlivé morfémy VT, nejmenší jednotky nesoucí význam, mají přesně odpovídající ekvivalent v CT. Typickou ukázkou kalku je (*Když vidí skleněné a ocelové mrakodrapy...* (str. 4 CT)) z anglického „sky-scrapers“ (553 VT). Jiný příklad je zřetelný ve slovese „foresee“, (He *foresaw that a central ...* (str. 554 VT)), kde adekvátním českým protějškem je „předvídat, či předpokládat“. Kalk jsem také využil u některých prvků, kde bylo možné použít i tzv. přejímky. Nicméně jsem se v mnoha případech přiklonil k doslovnému českému ekvivalentu. (*K okamžitému zvýšení životní úrovně u široké veřejnosti dojde spíš díky přerozdělení výstupu...* (str. 7 CT)), kdy ekvivalentem ve VT je „redistribution“. Mnohdy jsem váhal mezi „přerozdělením“ a „redistribucí“, ale nakonec jsem se přiklonil k „přerozdělení“ a to z toho důvodu, abych zachoval míru odbornosti a styl, se kterým se ve VT setkáváme.

Určitou formou kalku, která se v překladu vyskytuje, je tzv. **hybridní kalk**. Tato forma kalku se vyznačuje tím, že všechny morfémy ve slově mají svůj přesný český ekvivalent, ale musí alespoň jeden morfém mít převzatou foneticky adaptovanou verzi v cílovém jazyce. Příkladem této skupiny se nachází ve větě (... *yet cleansed your mind of it's prejudices...* (str. 558 VT)) v porovnání s (*ještě nezbavili buržoazních kapitalistických předsudků* (str. 11 CT)). V českém ekvivalentu pozorujeme do cílového jazyka foneticky upravenou předponu „pre“ a doslovný překlad kmene „jud – sud“. Podobný jev jsem zaznamenal u názvu měny. (*Official value of the Ostmark was equal to...* (str. 572 VT)), kde český překlad také odpovídá definici hybridního kalku, (*Oficiální hodnota východní marky byla jedna ku jedné...* (str. 32 CT)).

Dalším postupem překladu, co se kulturní transpozice týče, je **komunikativní překlad**. V komunikativním překladu se jedná o překlad ustálených slovních spojení nebo přísloví, vždy dle uzance výchozího či cílového jazyka. Náš VT je učebnicový text, který na rozdíl od odborných textů není natolik technický a stroze informativní. Setkal jsem se proto s několika případy komunikativního překladu. (... *úsilí, tak pro ujištění dělnictva, že vsadili na tu správnou kartu.* (str. 6 CT)), kdy ve VT se setkáme s příslovím (... *to reassure the ploteriat that they have bet on the right horse.*(str. 555 VT). Použití přísloví: „vsadit na správného koně“ by bylo zajisté také možné, ale z hlediska svého jazykového cítění jsem zvolil variantu: „vsadit na správnou kartu“. Jiným příkladem rozdílu v jazykové uzanci je (*In pursuing these questions...* (str. 553 VT), kde český ekvivalent je (*Při hledání odpovědí na tyto otázky,*(str. 1 CT)) a ne „pronásledování otázek“, což by byl doslovný ekvivalent.

V neposlední řadě se můžeme setkat s postupem **kulturní transplatace**. Jedná se o jev, kdy je třeba nahradit jména či slova slovy jinými, která nesou stejné kulturní konotace. Vzhledem k tematické příbuznosti VT, je tento postup pouze okrajový a při překladu jsem žádné kulturně konotační nesrovnalosti neobjevil.

Výše uvedené postupy a jejich příklady jsou postupy z hlediska kulturní transpozice, což je pouze jeden, i když asi nejdůležitější aspekt překladu. Co se překladu jako procesu týče, zabýval jsem se také ostatními aspekty, a to *formálností sémantického důrazu jazykových vrstev, společenského rejstříku a tónu*.

Jak již jsem zmínil, nejedná se o text vědecký či odborný, ale učebnicový. Z hlediska **formálnosti** je tento text založen tak, aby čtenáře zaujal a pomohl mu tak vstřebat danou tematiku. Pojetí celého textu je zaměřeno na výuku, setkáme se proto v CT s jevy jako výčty otázek k dané tématice, (*Klíčové otázky zní: Co se od centrálního řízení očekává? Jaké jsou základní problémy centrálního řízení? Jaké výhody mají necentralizované trhy?* (str. 4 CT)). Autor využívá často přímého adresování čtenáře, (*Můžete si myslet, že tržní mechanismus a ceny by vám mohly pomoci s řešením některých problémů* (str. 11 CT)), čímž dosáhne osobnějšího pohledu čtenáře na věc a podaří se mu tak odbočit od zdánlivě „nezajímavé“ odbornosti textu.

Zajímavostí tohoto textu je fakt, že text v sobě skrývá dva styly a to styl učebnicový – hlavní, a pak styl publicistický ve formě novinových článků- „Světový názor“. Z hlediska formálnosti se často v těchto úryvcích setkáme s neformálními výrazy. (*Sověti mají práci pro každého vysokoškoláka.* (str. 10 CT)). Ve VT se uvádí (*Soviet find job for every*

college grad (str. 558 VT)). Prvně jsem prvek přeložil jako „ vysokoškolský absolvent“, ale v rámci zachování neformálnosti (skoro hovorovosti) jsem zvolil pojem „ vysokoškolák.“

Celkově text hodnotím jako relativně formální, můžeme totiž pozorovat použití rozmanité slovní zásoby a odborných ekonomických termínů. (*Komparativní výhoda: schopnost země vyrobit určitý statek za nižší alternativní náklady než její obchodní partneři.*(str. 39 CT)). Učebnicový styl a tím pádem adekvátní formálnost lze dedukovat již ze struktury textu, která je jasně rozdělena odstavci, nadpisy a chronologickou posloupností probírané tematiky. Se známkami neformálnosti se naopak setkáme v již zmíněných člancích, kde převládají poutavé nadpisy a přímá řeč. (*Maďarsko říká SSSR. My chceme obchodovat v dolarech...* „ Pomůže to Maďarské ekonomice dosáhnout tržního hospodářství světové úrovně“, řekl Tamas Ispan...(str. 26 CT)).

Z hlediska sémantiky vyžaduje text jisté znalosti ekonomiky a ekonomických poměrů. Typickým příkladem je použití srovnávání cen v rublech a dolarech, pro cílového čtenáře se jedná o zahraniční měnu. (*..., že snížil cenu rublu v dolarech z původních USD1,63 na pouhých 16 centů.*(str. 32 CT)). V jiném případě je cena vyjádřena v počtech platů, (*...na koupi automobilu deset ročních platů. Naproti tomu na západě se dalo auto pořídit za desetiměsíční mzdu...*(str. 30 CT)).

Co se autorova postoje k problematice týče, je jeho postoj relativně neutrální (*V roce 1949 byla čínská populace na pokraji vyhladovění. HDP na hlavu byl méně jak USD200 (americké dolary v roce 1990).*(str. 8 CT)). Jen zřídka kdy nalezneme v autorově textu prvky, které by indikovali autorův postoj, což je v zásadě dáno také učebnicovým výkladovým stylem.

Z pohledu jazykových vrstev se jedná o americkou angličtinu, což je očekávaný jev vzhledem k státní příslušnosti autora. V první kapitole mé práce jsem zmínil, že autor Dr. Bradley R. Schiller je vysokoškolský učitel na několika amerických univerzitách. Občas jsem v překladu narazil na prvky americké angličtiny (*In the fall 1981 the average Pole was allowed...*(str. 564 VT)), u britské angličtiny bych očekával „ autumn“ namísto „ the fall“. Jazyk VT však nenese žádné prvky dialektu, jedná se o formální americkou varietu anglického jazyka.

V neposlední řadě jsem se zabýval společenským rejstříkem VT, jeho žánrem a tónem. Autor je renomovaná osoba, člen akademické obce, tudíž má s učebnicovým stylem nemalé zkušenosti. Tento žánr lze snadno identifikovat pomocí struktury textu VT, v podobě nadpisů strukturalizace textu, marginálních poznámek a opakování. (*Termíny na*

zapamatování, Definujte následující termíny: Kapitalismus Tržní mechanismus (str. 39 VT)).

Vesměř se jedná o formální text, vyjma již zmíněných článků. Již ze začátku této práce jsem uvedl, že autor je Američan a troufám si tvrdit, že tón textu tomu odpovídá. Autorův postoj k tématice mi připadá objektivní. Jedná se převážně o tón neutrální, místy povýšený. Tento tón můžeme vysledovat z toho, že se autor často odkazuje na tzv. „Světový názor“, *(Podobné nedostatky na trhu postihly všechny centrálně řízené ekonomiky (viz Světový názor).(str. 21 CT)).* „Světový názor“ je v drtivé většině případů novinový článek z amerického tisku, kdy pravděpodobný důvod používání amerického tisku, jako zdroje ukázek praktických problémů té doby, je pohodlnost. Nicméně jako členovi cílové skupiny čtenářů CT mi tento způsob evidence připadne mnohdy povýšený a patriotický.

3.3. Překladatelská analýza textu

V této kapitole se budu zabývat samotnou analýzou překladu z hlediska **mimotextových (kontextových) a faktorů překladu**. V rámci kontextových parametrů se budu detailně zabývat funkcí textu, osobami komunikujícími prostřednictvím textu a způsobem, jakým je nám výchozí text poskytnut.

Je nutné se překladem zabývat jak z hlediska času, tak místa, kde byl výchozí text napsán. Jak již z prvních kapitol víme, jedná se o text Bradleyho R. Schillera, přesněji o jeho učebnici mikroekonomie, která je určena převážně pro studenty ekonomie na amerických univerzitách. Jinými slovy Dr. Schiller je **vysílatelem** a studenti jsou **příjemci**, co se výchozího textu týče. Časové zasazení je v roce 1991, kdy byla tato edice učebnice „The MICROECONOMY TODAY“ publikována, lze tedy předpokládat, že cílová skupina (studenti) byli lidé, kteří byli „aktivními“ pozorovateli situace, kterou učebnice, respektive daná kapitola, popisuje. Z čehož bychom mohli vyvodit, že je tato kapitola jakýmsi doplňkem v učebnici ekonomie.

Tato situace se však mění při překladu dané kapitoly. V našem případě se mění jak vysílatel (překladatel), tak příjemce- studenti mladší generace v jiném státě a hlavně v jiném časovém zasazení. Zde se samozřejmě střetává již v minulé kapitole zmíněná kulturní transpozice s časovým a místním posunem. Na jednu stranu se od studentů v ČR, bývalém komunistickém státě, očekává jistá znalost. Nicméně si dovolím tvrdit, že časový posun, i když jen pár desítek let, je evidentní. Zvláště pak v případě, kdy je učebnicový text

doplňen o ukázky z tisku, kde je časový posun nejvíce evidentní, určité zprávy, které ve své době měly značný efekt, dnes ztrácí na významu.

Závažnou otázkou proto bylo, zda se bude **autorský záměr** výchozího textu shodovat s autorským záměrem CT. Nejpravděpodobnějším záměrem pana Dr. Schillera bylo, aby američtí vysokoškolští studenti pochopili základy toho, co se ve východní Evropě děje. Lze tak soudit z ne příliš podrobného pojetí problematiky, kdy autor většinu prostoru věnuje obecnému dění, situaci v Sovětském svazu či Číně, nezabíhá tedy do detailu jednotlivých států východní Evropy té doby. *(Nedostatky spotřebního zboží nejen spotřebitele frustrují, ale snižují také motivaci vyrábět. Socialistické země zavedly materiální bonusy, aby tak podnítily výrobu. (str. 23 CT)).* Pro českého čtenáře by tento záměr mohl být problematický, lépe řečeno bezpředmětný. Jak jsem již neznal výše, dnešní studenti již dění v komunistickém Československu zaryto v paměti nemají. Tím pádem lze díky časovému posunu hovořit o shodě autorského záměru výchozího a cílového textu.

Na překlad je možno pohlížet také z pohledu **faktorů textových**. Z hlediska textových parametrů jsem se zaměřoval zvláště na obsah a styl.

Obsahem neboli tématem překladu je pád komunismu. Na toto téma lze pohlížet jak z hlediska všeobecnosti, tak z hlediska odbornosti. Jedná se o kapitolu vysokoškolské učebnice, tudíž určitá odbornost se předpokládá. Nicméně text jako celek je napsán velice dobře srozumitelnou formou i pro laika v oblasti ekonomie. Pomocí vysvětlivek na okrajích jednotlivých stránek (tzv. marginálních poznámek) může problematiku pádu komunismu pochopit student, jehož obor je neekonomického rázu. *(Výrobní možnosti: Alternativní kombinace konečného zboží a služeb, které mohou být vyrobeny za použití veškerých dostupných zdrojů a technologií. (str. 6 CT))* – jedná se o marginální poznámku vysvětlující základní ekonomický termín, bez kterého se student ekonomie neobejde. Na druhou stranu najdeme v textu i prvky, kde bez základní znalosti ekonomie neuspějeme. *(Komparativní výhoda: schopnost země vyrobit určitý statek za nižší alternativní náklady než její obchodní partneři. (str. 25)).* Kde evidujeme jev předešlý ve formě vysvětlení „komparativní výhody“, ale zároveň se předpokládá znalost termínu „alternativní náklady“. V neposlední řadě se v textu vyskytují grafy a tabulky, ke kterým se autor odvolává. Jedná se o určitou známku odbornosti v porovnání třeba s klasickým tiskem, kde tabulky a grafy spatříme jen zřídkakdy. K všeobecnému textu se u překladu dostáváme v podobě „Světových názorů“ neboli článků z amerického tisku té doby. *(„Právě teď se nemusím starat o léky, nemocniční náklady a jiné,“ říká Arnold a mávne rukou. (str. 35 CT-*

Světový názor)). V těchto článcích se často setkáme s přímou řečí a mnohdy hovorovými výrazy.

Dále je možno na text nahlížet z hlediska jednotnosti tematiky. Text pojednává o pádu komunismu, kdy ze začátku se dozvíme jakousi filosofickou „vizi“ komunismu a nakonec je popsán komunismus v praxi a jeho pád. (*Už nebude žádný třídní boj, protože bude existovat jenom jedna třída, kde každý rovnocenně sdílí přístup k výrobním prostředkům a produkci z nich plynoucí. (str. 4 CT)*). Můžeme si všimnout budoucího času, který jasně poukazuje na situaci, která ještě nenastala. (*V roce 1989 zapracovaly stejné síly. Každá vláda ve východní Evropě byla svržena reformním hnutím (str. 36 CT)*). V této ukázce se naopak setkáváme často s časem minulým, s popisem jevu, který už je u konce. Jedná se tedy o chronologicky uspořádaný text, který se zabývá jedním uceleným tématem.

Z hlediska členění textu pozorujeme jak členění **horizontální**, tak **vertikální**. V rámci horizontálního členění je CT členěn stejně jako VT a to pomocí hlavních nadpisů a následných podtitulů. Dále pak se setkáváme s marginálními poznámkami a poznámkami pod čarou, posléze pak s otázkovým členěním (*Otázky k diskuzi*)

5. *Předpokládejte, že růst zemědělského výstupu je hlavním cílem ekonomické politiky. Jaký postup by Kongres Spojených států zvolil, aby těchto cílů dosáhl? Jaké nástroje by použil sovětský plánovací výbor?*
6. *Jaké jsou výhody spotřebitelské svrchovanosti? A nevýhody?(str. 38 CT).*

Text obsahuje úvod ke kapitole zvýrazněné prvky a rozdělení do odstavců. Z hlediska vertikálního členění je text členěn do několika částí. Jedná se o pásmo výkladu, kde autor vysvětluje danou problematiku, doplňující grafy a tabulky, dále pak autor užívá novinových článků, vysvětlivek a u novinových článků jsou vždy uvedeny zdroje. (-Michael Dobbs)

The Washington Post, 24. dubna 1990, str. 1. Copyright 1990 The Washington Post (str. 34 CT))

3.4. Funkční ekvivalence

V této kapitole se budu překladem zabývat z hlediska funkční ekvivalence. Podrobněji rozeberu, o jaký funkční styl se v mém překladu jedná a vysvětlím, jakým způsobem jsem dosáhl toho, aby z hlediska stylu CT odpovídal výchozímu textu.

Abychom dosáhli adekvátního stylu v CT, je potřeba zachovat výběr a uspořádání využití

jazykových prostředků tak, aby byla zachována funkce, autorský záměr a obsahové složky projevu.

Co se stylistiky týče, rozhodl jsem se k překladu přistupovat tzv. **funkčním přístupem**.

Tento přístup dělí text na základní dvě funkce, a to na **funkci jazykovou a funkci textovou**.

Z hlediska funkce jazykové můžeme charakterizovat text na základě dvou složek, složky **ideační** a složky **interpersonální**. V podstatě se jedná o jakousi klasifikaci textu z hlediska jeho funkce obsahové a funkce expresivní. Na základě poměru jednotlivých složek v textu jsem byl schopen text zařadit do určitého funkčního stylu.

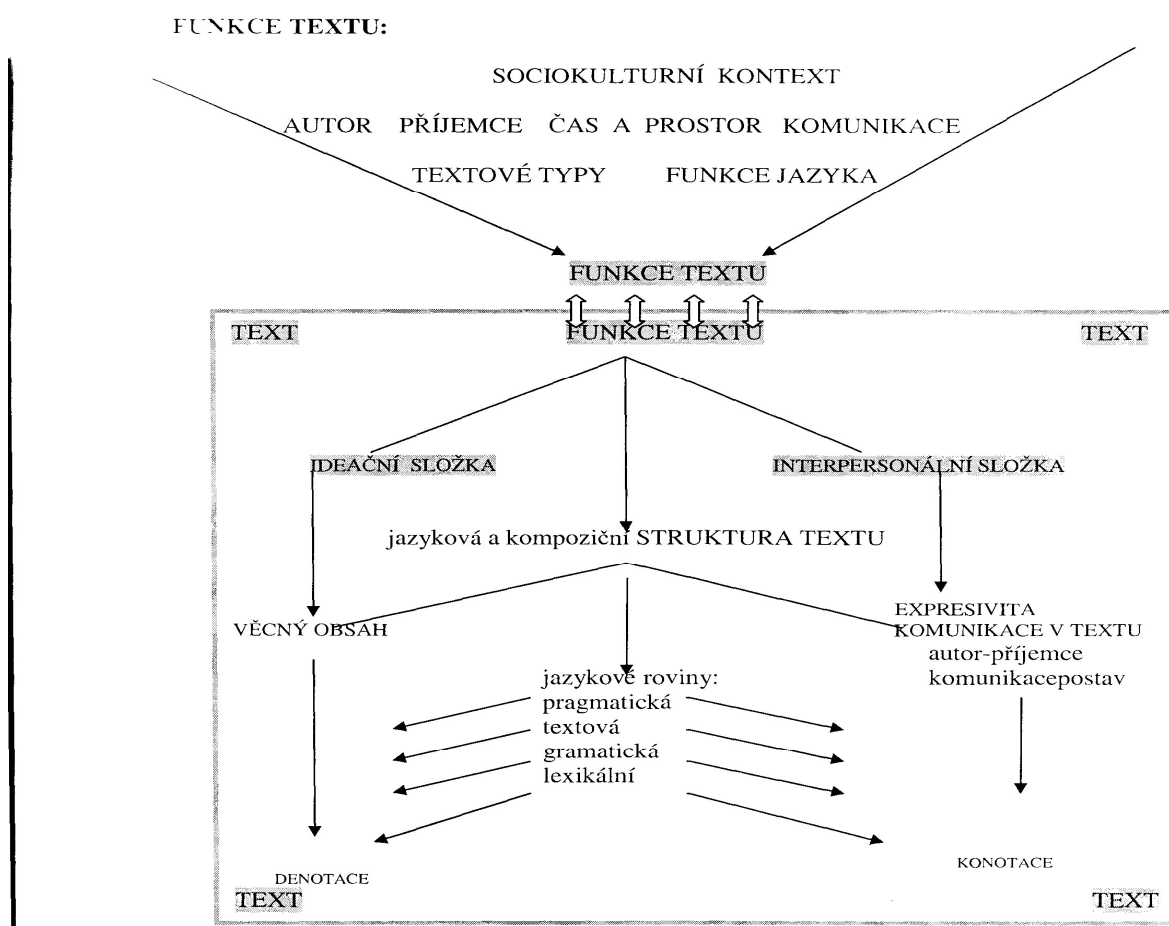
Pomocí funkčního přístupu jsem rozdělával text na tři funkce jazyka, funkci **zobrazovací, expresivní a přesvědčovací**. Zobrazovací funkce patří pod „ideační“ složku textu, kdy se jedná o logiku a věcnost obsahu a sdělení. (*Východních Němců k útěku na západ. V roce 1989 se do Západního Německa přestěhovalo asi 300 000 Východních Němců. V prvních dvou měsících roku 1990 se tento hromadný odchod zvýšil na 2 000 lidí za den (str. 29)*). Jedná se o prosté sdělení neboli výčet informací, které nám chce autor sdělit.

Funkce přesvědčovací (apelativní) si klade za úkol adresáta o něčem přesvědčit, přimět ho k vytvoření si vlastního názoru či k nějaké reakci. Typickým znakem této funkce je v překladu apelace autora na studenty, aby se zamysleli. (*Představte si, že jste prošli úspěšnou revolucí, a teď musíte přeorganizovat ekonomiku, dle cílů revoluce. (str. 5 CT)*). Tyto prvky můžeme pozorovat v průběhu celého textu, kdy dochází ke komunikaci autora s adresátem. Tento jev značně souvisí s naučnou funkcí textu. Podobný případ, který již očekává určitou reakci a interakci studenta (*Předpokládejte, že růst zemědělského výstupu je hlavním cílem ekonomické politiky. Jaký postup by Kongres Spojených států zvolil, aby těchto cílů dosáhl? Jaké nástroje by použil sovětský plánovací výbor?(str. 39 CT)*). V našem překladu se jedná o značně zastoupenou jazykovou funkci. V největší hojnosti se s tímto způsobem komunikace setkáme na konci kapitoly, kde najdeme shrnutí, termíny k zopakování a právě takovéto otázky.

V neposlední řadě lze hovořit o funkci expresivní, která je funkcí řadící se pod interpersonální složku textu společně s funkcí přesvědčovací. Expresivní funkce je funkce typická pro texty zaměřené spíše na formu než obsah, většinou je hojně zastoupena u literárních děl. V našem CT hraje tato funkce však jen okrajovou roli a to v podobě tzv. „Světových názorů“, již zmiňovaných novinových článků. (*Sovětská ekonomika*

v troskách, Perestrojka nedodala požadované zboží a národu už dochází trpělivost (str. 27 CT)). Můžeme si všimnout citového zabarvení titulku „Světového názoru“, kde autor článku, který se neshoduje s autorem zbytku textu, dává citelně najevo svůj postoj. Při překladu tohoto prvku jsem řešil dilema, jako ve většině jiných případů, zda zvolit spíše silnější nebo mírnější verzi. Ve VT se jedná o slovo „shambles“, kdy čeština jako v drtivé většině případů poskytuje více ekvivalentů, mnohé z nich jsou však neformální až nespisovné (např. binec, spoušť, bordel ... trosky). Zvolil jsem proto na první pohled možná intenzivnější výraz, ale zato byla funkce této věty adekvátně zachována. Navíc konstrukce (*The Soviet Economy in Shambles* (str. 569 VT)) je také zachována v podobě („...ekonomika v troskách“).

Co se **textové funkce** týče, je možné překlad adaptovat na následující schéma:

Textová funkce se zabývá textem jako celkem a postupně stále menšími úseky až po jednotlivé jazykové prostředky. Stejně jako jazyková funkce se zde dělí text na ideační a interpersonální složku. Z hlediska složky ideační hovoříme o věcném obsahu textu

nesoucím určitou informaci, u jednotlivých jazykových prostředků je kladem důraz na **denotaci**. Tedy na doslovný (slovníkový) význam slova, načež složka interpersonální klade důraz na expresivitu a komunikaci, tedy **konotaci**. Konotace je význam, který zahrnuje veškeré okolní jevy jako prostředí, znalosti, kulturu, politické a náboženské vyznání a podobně. Jednotlivými jazykovými rovinami a danými ekvivalencemi se budu zabývat v následující kapitole.

Výchozí text obsahuje jak složku ideační, tak složku interpersonální. Z hlediska interpersonální složky textu, jak vidíme z výše uvedených skutečností, VT obsahuje interakční rámec 2. osoby „you“.

Jedná se převážně o konverzační, naučný styl, jehož typickými prvky je nižší **lexikální rovina**: takle home-pay, the pendulum, tenfold, headache, ways, carbuncles, mixed feelings, burden, grad, bike, garden plots, foolish, squabbles, tantamount, staples, zeal, far-sightedness, *zájmena*: someone, something, anything *vazby*: going to, we must, we have to, we shall, we can get, be coaxed into, on the other hand, out of touch, there is, there are, set off, described, it is said, took place, something like, horrendous task, onerous task, used as carrots, lack of *použití frázových sloves*: carry out, take down, carry through

Z hlediska **roviny syntaktické** hovoříme o kratších větách většinou základní struktury: „Typically, the only alternatives are exhortation or brute force.“ (str. 562 VT), autor tak dosáhne lepšího udržení pozornosti a zájmu o problematiku. V podmětu se většinou shledáme s vlastním názvem, autor používá zájmena jen velmi málo, spíše se často podměty opakují. V textu převládá verbální vyjadřování, tedy většina sloves je v aktivním tvaru. „The two-tier system gave farmers and urban workers a material incentive to increase output.“ (str. 563 VT), což je znakem všeobecnosti textu, další příklady jsou: take credit, would be + ..., conforms to the, sth... is ... to, symptoms are..., has succeeded, will try to, the concern is...,

Převládá použití přítomného a minulého času, kdy autor postupně přechází z minulosti do úvah v přítomnosti a naopak. Ve většině textu je použit minulý čas k popisu již uplynulého sledu událostí či popisu problematiky, zatímco přítomný a budoucí čas je použit převážně v komunikaci s adresátem ve formě úvah, předpokladů, otázek a úkolů.

Rovina textová se vyznačuje lexikální kohezí, kdy dochází k častému opakování slov: central planners, accordingly, plan, material incentives, incentives, working class, means of production, vision, proletariat, economy, communism, prices, communist governments, revolution, production, mechanism, goals, shortage, goods, consumer goods,

markets, input-output, income, standard of living, rubles, american dollars, state, state enterprises,

Znakem kohezního textu je také používání synonym, v případě našeho překladu se jedná hlavně o: two dimensional- two tier, central planners- planners,

Z hlediska **pragmatické roviny** je text význačný právě komunikací autora se čtenářem, jinými slovy již výše zmíněný interakční rámec druhé osoby: „ 4. **Would you plan to work less or choose to enter a different occupation i everyone were paid equal wages regardless of the work they do? Chat would bet he incentive to work under such circumstances ?** „(str. 576 VT).

Nakonec jsem se zabýval výchozím textem z hlediska jeho **funkční roviny**, která je u tohoto VT evidentně komunikativní a naučná, autor navazuje komunikaci se čtenářem. Je možné říct, že se jedná o text všeobecně srozumitelný a to hlavně díky postranním vysvětlivkám určitých odborných termínů. (**Profit: The diference between total revenue and total cost.**(str. 572 VT)).

Ve výše uvedených odstavcích jsem se zabýval rozbořem VT z hlediska jeho jazykové a textové funkce a z hlediska ideační a interpersonální složky. Tento rozbor má jeden hlavní důvod, a to ten, že pomocí jednotlivých parametrů lze určit styl výchozího textu.

*Styl podle dnes u nás přijímané definice je způsob cílevědomého výběru, zákonitého uspořádání a využití jazykových prostředků se zřetelem k situaci, funkci, záměru autora a k obsahovým složkám projevu. Jazykové prostředky jsou především lexikální, gramatické a fonologické, ale také je třeba brát v úvahu prostředky prajazykové, tj. grafické v psaném projevu, tempo, timbre apod. v projevu mluveném, dále kompoziční výstavbu, tematiku apod. Přitom příslušnost jazykových prostředků k té či oné stylistické rovině musejí všichni uživatelé jazyka chápat stejně- to znamená, že styl a jeho prostředky jsou součástí komplexního jazykového systému.*¹¹

V následujících řádcích se budu zabývat určením stylu, ve kterém je VT koncipován a vysvětlím, jakým způsobem jsem postupoval z hlediska překladu tak, abych styl zachoval.

Základními pojmy z hlediska stylistického jsou **slohotvorní činitelé**- tedy podmínky a okolnosti, za kterých je text vytvořen. Je mnoho kritérií, na kterých jsou

¹¹ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 215 s. ISBN 8024401436.

slohotvorní činitelé závislí. Je nutné si uvědomit, že co se našeho textu týče, jedná se o psanou formu. Můžeme proto vypustit veškeré faktory jako tempo, intonaci a podobně. Dále pak je VT monologickou formou textu, kdy hovoří stále autor, popřípadě autor novinových článků- jedná se tedy o sdělovací formu. Důraz je také kladen na apelaci směrem k adresátovi. Je to text připravený, podaný dynamickou formou, kde jsou většinově zastoupeny rozumové prvky nad prvky citovými. Nejdůležitějším kritériem je však funkce. Naš text má funkci sdělnou, z části prakticky odbornou.

Slohotvorné činitele můžeme pak dále dělit na **subjektivní a objektivní**. Subjektivní slohotvorní činitelé jsou přímo závislí na osobnosti autora. V případě VT se jedná o staršího pána, dr. Schillera, který je ekonomickým odborníkem, ne však odborníkem „zkušenostním“. Autor je pohlaví mužského, což má vliv na emocionálnost VT a použití citových prostředků. Je evidentní, že autor, léty prověřený ekonom, nemá s danou tematikou až takový soucit, jaký by mohl mít autor opačného pohlaví. Mnohdy se v textu setkáme s popisem nepříznivých událostí, kterým autor nevěnuje z hlediska emocí významnou pozornost. (*As recently as 1987, one fourth of Soviet households had no hot water; 15 percent of households shared kitchens and bathrooms with other families. (str. 565 VT)*). Být to jiný autor, očekával bych i v učebnici určitý náznak soucitu nebo rozčilení. Z textu je evidentní, že autor je starší, zkušený člověk, jehož stanovisko k textu je velmi vážné. Co se výrazových prostředků týče, používá autor velice širokou slovní zásobu včetně odborné terminologie. Příkladem jsou: „suppressed inflation, market shortage, input-output coefficients, mix of output, production possibilities a jiné“, i v běžně sdělovacích částech textů používá autor pokročilejší slovní základny, „antagonism, voluminous, wither away, abundance, to heed, admonition, dwellings, widgerts, bearings, plows and threshers, metallurgical machinery, synthetic resins, tantamount, condoning.“ Lze tedy snadno určit, že se jedná o vzdělaného člověka. Co se stáří týče, nepoužil by mladší autor následující výrazy: „automobile, used as carrots to call forth“,

Objektivní slohotvorní činitelé - činitelé, jimiž je autor vázán a řídí se podle nich vzhledem k danému stylu. Hlavním činitelem je funkce projevu, která je u daného VT odborná, snaží se něco sdělit a poučit adresáta. (*This charter examines these structural ganges, particulary the transformations from centrally planned to market- oriented economies. (str. 1 VT)*). Dalším činitelem je prostředí, ve kterém ke komunikaci dochází, v našem případě se jedná o prostředí oficiální neboli veřejné, kde je kladen důraz na adresáta (studenta), v podobě familiárnosti méně formálního jazyka a zdůraznění

odborných pojmů. (**Such involuntary saving** , however, frustrates workers and ultimately undermnes the bonus system. (str. 566 VT)). Dále pak komunikace s adresátem, která se převážně objevuje na konci textu ve formě otázek a cvičení.

3.5. Funkční styl

*Styl vědy a techniky je základním stylem věcné literatury. Má funkci odborně sdělnou, odborně v širším smyslu slova, protože i administrativní styl je svým způsobem odborný. Čeští stylisté rozlišují oblast, jíž odpovídá styl naukový, vědecký. J. Mistrík od staršího, obecnějšího označení „odborný“, vzhledem k stále větší diferenciaci uvnitř této rozsáhlé sféry, ustupuje a používá termínů styl „administrativní“ a styl „naučný“, který dělí dále na větev vědeckou a větev populární.*¹²

VT našeho překladu jsem zařadil z části do odborného stylu naučného, konkrétně do populární větve. Hlavním znakem odborného textu je, že sděluje myšlenku úplně a přesně. Jedná se totiž ve většině případů o pojmově bohaté texty. Abychom dosáhli srozumitelnosti takového textu, je třeba dodržet návaznost textu, uspořádání výrazů a stylistické členění. V textu se proto často objevují podřadné spojky a kondenzory. V případě našeho textu se jedná o časté opakování podmětu věty, aby tak byla zachována návaznost textu (**Karel Marx** popsal pád kapitalistického systému.(str. 4 CT), (**Kapitalistický systém, jak tvrdí Marx, následuje stejný model, pouze účastníci se změnili.**(str. 4 CT)). (**Soustavné využívání dělnické třídy by vedlo k jejich bouření a vyvrcholilo by spontánní revolucí.**(str. 3 CT)), **dělnická třída, proletariát se zmocní všech výrobních prostředků.**(str. 4 CT)). Autor textu neustále opakuje klíčová slova, aby byl čtenář po celou dobu zorientován, evidentně je kladen důraz na pochopení souvislostí.

Věty v našem překladu jsou většinou kratšího výstižnějšího rázu. Celý text je členěn do odstavců, kde vedle odstavce, kde je probírán určitý pojem, můžeme pozorovat marginální vysvětlivky daného pojmu. (... **základní funkcí cen a tržní ekonomiky je dávat signály výrobcům a spotřebitelům...**(str. 10 CT)). Na okraji strany pak nalezneme doplnění ve formě právě marginální poznámky.

Tržní hospodářství: Hospodářství, která se spoléhají na trh v základních otázkách jako: CO, JAK a PRO KOHO vyrábět.
--

¹² KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 215 s. ISBN 8024401436.

Další známkou odbornosti textu v této rovině jsou odkazovací výrazy, ve většině případů na „Světový názor“. *(Podobné nedostatky na trhu postihly všechny centrálně řízené ekonomiky (viz Světový názor).(str. 20 CT))*. Dále si pak můžeme všimnout spojek, které zajišťují návaznost informací, *(Jelikož jsou ceny centrálně řízeny, neodráží se jejich výše vzhledem k nerovnostem na trhu. ... Nicméně tyto nerovnosti se musí někde projevit. Inflační tlaky se spíše...(str. 21 CT))*.

Z hlediska terminologie se v textu setkáme s odbornými ekonomickými výrazy, jelikož se jedná o humanitní obor, který se zaměřuje na každodenní život lidí, ztrácí mnoho těchto termínů na odbornosti. Termíny jako „inflace, poptávka, nabídka, nedostatek a centrální plánování“ jsou běžnému člověku známé, můžeme se však v textu setkat také s termíny, jejichž specifická je větší. Výrazy jako alternativní náklady, komparativní výhoda a potlačená inflace už tak obecné nejsou. Podobně jako u všech odborných textů, je i v CT vysoký index opakování, kdy se většina termínů často opakuje, což samozřejmě vyplývá z omezeného terminologického repertoáru dané tematiky. Jen na straně 19 CT se 4 krát objevují „materiální bonusy“ a ještě několikrát adekvátní synonyma.

Z hlediska struktury textu můžeme hovořit o jasném a jednoduchém členění typickém pro populárně naučný styl. Každý termín k dané části je tučně vyznačen, *(...výrobci chtějí zaplatit ve volně směnitelných měnách... (str. 23 CT))*, kde se jedná o kapitolu, která popisuje volně směnitelnou měnu. Text pak dále nabízí hlavní členění velkými nadpisy a podnadpisy. V neposlední řadě je jednoznačně odlišen text od tabulek a grafů, a to pomocí ohraničení.

*Styl populárně vědecký, do něhož zasahují prostředky stylu hovorového, případně publicistického včetně jeho větve beletristické, není tak koncentrovaný. Snaží se zajímavě podat i složitosti, konstatuje charakteristické znaky věcí a vlastnosti jevů. Používá bohatšího členění textu (je to vždy srozumitelnější), kompozičně mu vyhovuje popis. Věty jsou kratší, terminologie není příliš speciální nebo se termíny v textu vysvětlují, opisují, objevují se bohatší názvová přirovnání, občas i expresivní výrazy.*¹³

Po funkční ekvivalenci a analýze jednotlivých složek textu, tedy textových a jazykových parametrů, jsem takřka bez pochyby zařadil text do odborného stylu **populárně naučného**. Jak můžeme vidět z úryvku výše uvedeného, náš text odpovídá

¹³ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 215 s. ISBN 8024401436.

daným parametrům. Nicméně ze stylistického pohledu v našem textu narazíme také na prvky stylu publicistického a to v podobě již dobře známých „Světových názorů“.

Publicistický styl má mnoho společného i se styly ostatními, členitost a sdílnost se stylem administrativním a apelativní postoj a výrazy se stylem uměleckým. Publicistický styl vzešel ze stylu vědeckého, ale Po řadě publikací, diskusí a konferencí se za publicistický styl u nás celkem jednoznačně považuje „ cílevědomý výběr a uspořádání těch jazykových prostředků, kterých se používá k pohotové, přesné a přesvědčivé informaci veřejnosti o nejaktuálnějších otázkách.“ (Mistrík) „¹⁴

Všechny tyto parametry sdílí publicistický styl se stylem žurnalistickým. Hlavním znakem odlišnosti těchto dvou stylů je **funkce přesvědčovací**, kdy text nemá pouze informovat, ale také ovlivňovat čtenářovu vůli a cit. (*„ Bylo to při příležitosti Dne Zařazení, což je pro studenty mnohem více dojemným dnem, než samotná promoce. V Den Zařazení dostávají absolventi z více než 900 sovětských institucí vyššího vzdělání své první pracovní úkoly.(str. 9 CT)).* Z této ukázky můžeme vypožorovat, že autor klade důraz na dojemnost situace, tedy na cit čtenáře a zároveň vysvětluje, co to vlastně „ Den Zařazení“ je.

Dalšími znaky publicistického stylu v našem CT jsou jednodušší věty s rozvitými větnými členy a nízký index opakovanosti. Slovní zásoba publicistického stylu je pestrá, mnohdy se setkáme s hovorovými výrazy, novinářskými klišé, zkratkami a čísly, (*..., že průměrný sovětský občan je špatně živen, jeden občan spotřebuje ročně 24,3 kilo masa, což je méně než je doporučené minimum. (str. 18 CT)).*

3.6. Lexikální ekvivalence

Následující kapitola popisuje ekvivalenci na rovině lexikální. Budu se zde zabývat jednotlivými hlavně problémovými případy, na které jsem v textu narazil a jejich řešení. Z hlediska lexikální ekvivalence rozlišujeme tři základní protějšky (ekvivalenty). Existují protějšky **úplné (absolutní), částečné a nulové**.

Absolutní protějšky jsou lexikální jednotky, které mají v daných jazycích stejný denotační i konotační význam, jinými slovy jedná se o případy, kdy lexikální jednotka ve

¹⁴ KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 215 s. ISBN 8024401436.

VJ označuje stejnou mimojazykovou skutečnost v CJ. Jedná se o velmi rozšířený jev z hlediska překladu, hlavně co se substantiv týče. Jedná se převážně o základní fond slovní zásoby, o slova vztahující se k člověku. V rámci našeho překladu se jedná o jeden z nejběžnějších jevů, kdy drtivá většina slov má svůj úplný protějšek, „communism-komunismus“, „unemployment - nezaměstnanost“, „consumer-spotřebitel“, „utopia-utopie“, „population- populace“, „economy - hospodářství“, „collaps- pád“, „currency – měna“, „consequence- následek“.

Do této kategorie patří i slova, která mají více než jeden konotačně a denotačně přesný protějšek. Jedná se o slova **monosémantizována** situačním, pragmatickým, lexikálním či gramatickým kontextem. Jsou to slova, která za určitých okolností mají jen jeden protějšek. Je to častý případ u sloves, kdy angličtina je jazyk nominálního typu a čeština verbálního. Typickým případem, kdy jsme protějšku dosáhli díky lexikálnímu kontextu, je věta: „ Investment goods have accounted for as much as one-third of ossian output, approximately, double the investment ration that has prevailed in the United States. „ (str. 557 VT), kde sloveso „prevail“ může znamenat jednak „ porazit, zvítězit, setrvat“, nebo také „ převládat, být obvyklý“, což je případ našeho CT. Tuto skutečnost poznáme jen díky lexikálnímu kontextu a stavbě věty. Úplné protějšky u anglických sloves najdeme většinou u sloves označujících lidskou činnost a procesy okolo člověka. Co se jiných slovních druhů týče, setkáme se v textu s absolutními ekvivalenty většinou u adjektiv označujících objektivní vlastnosti. (*Shromažďování se stalo národní posedlostí, černý trh rozkvétá a přemíra rublů učinila tuto měnu skoro bezcennou.*(str. 27 CT)). Je vhodné si také všimnout, že úplné protějšky odpovídají i z hlediska symetričnosti a formální stránky: „black“- „černý“. „gallons of lacquer- galony (litry) laku.

Snad nejvíce rozšířeným typem ekvivalence na rovině lexikální je tzv. **částečný protějšek**. Na částečné protějšky pohlížím ve své práci z více hledisek a to z hlediska **formálnosti, denotačního významu, z hlediska konotačního a pragmatického**.

Formální rozdíly mohou spočívat ve víceslovnosti a jednoslovnosti. Angličtina, jakožto analytický jazyk, je mnohem explicitnější než čeština. Ve VJ se proto setkáme s nominálním spojením, kde existuje řídicí člen nesoucí denotační i konotační informaci a doplnění. Jádrem takovéto nominální fráze bývá obecně klasifikující substantivum. Příkladů tohoto částečného protějšku je ve VT jen velmi málo, (market-oriented economy- tržní hospodářství/ může být také tržně orientované, modern-day serfs- novodobí poddaní, the starting point- počátek, the same way- stejně, at best- přinejlepším, the dashed-one – ta

přerušovaná.).

Již hojnějším případem jsou anglická slovesa se záložkou, kde v češtině odpovídá jednoslovný předponový protějšek (wither away- zamknout, take place- konat se, to carry out- provést, to lump into- zařadit, to cut back- škrty, úspory, také over- převzít, come to an end- skončit, wind up with- skončit s, call forth- vyvolat, mess up – zkazit, neudělat, tax away- zdanit, come-about nastat, přijít.). Další rozdíly v explicitnosti můžeme v textu pozorovat u nominálních řetězců, kdy v CJ používám předložku k upřesnění vztahu mezi adjektivy a podstatným jménem. Typicky: „*a classless, stateless, communist society* „ (str. 554 VT) - (*jak by měla přesně bez tříd a státu komunistická společnost fungovat.*(str. 4 CT), ve VJ není totiž vztah premodifikátoru a podstatného jména pevně stanoven, přidáním předložky a postmodifikace v CJ tento problém hravě vyřešíme. Mnohdy bývá s délkou a určením vztahu adjektiva ve jmenném řetězci problém. V našem textu jsem však žádný problém takového formátu nepozoroval. Vzhledem k úrovni formálnosti daného VT nejsou nominální řetězce tak častým jevem.

Z hlediska **denotačních rozdílů** se při překladu setkáváme se **specifikací a generalizací**. Jinými slovy používáme hyperonyma nebo hyponyma namísto lexikálních jednotek VJ. Častějším z těchto jevů je **specifikace**. Zpravidla k tomu dochází u sloves kvůli typologickým rozdílům mezi VJ a CJ. Typickým příkladem jsou slovesa „come“ a „go“. Již z výše uvedených případů vidíme, že sloveso come může znamenat přijet, přijít, nastat, a sloveso „go“ můžeme interpretovat jako jít, jet, vylézt, vypadnout a podobně. VJ pak často tyto situace řeší explicitním vyjádřením např. „Come around, nebo go through“. Podobným způsobem je v CJ specifikováno „collective farms“ – jako jednotná zemědělská družstva, „basic necessities“ – zboží běžné potřeby „farm deficiencies“ – nedostatky v oblasti družstevního hospodářství a „commonplace“ – na běžném pořádku.

Opačným způsobem se chová tzv. **generalizace**. Je to jev, kde se v CJ používá hyperonym, tedy zobecnění lexikální jednotky VJ. Ve VT jsem se setkal s těmito příklady: „brute force“- brutalita/brutální síla, „state-owned“- státní, „take-home-pay „- mzda, „agricultural sector“- můžeme přeložit jako zemědělské odvětví nebo jednoduše zemědělství, „eight-year plan“ – nám známá osmiletka, podobný jev jsou také anglické třetiny, kde používají např. „one- third“ – v CJ pouze třetina. Zobecnění můžeme v textu pozorovat u „meat counter“ – pult, „coal miners“ – horníci.

Jeden z okrajových částečných protějšků v textu je **sémantická spojitost (kontiguita)**. Příkladem sémantické spojitosti, tedy nahrazení lexikální jednotky lexikální jednotkou

stejného řádu, je: „ Neither swords nor plowshares will appear out of thin air kust becasue...” (str. 557 VT), kdy v CJ použijeme (*Žádné meče ani radlice se neobjeví jen proto, že jsme vybrali vhodnou strukturu produkce.*(str. 8 CT).

V neposlední řadě je třeba zmínit **rozdíly konotační**. Složka konotační zároveň se složkou denotační tvoří význam lexému. Většina lexikálních jednotek, což platí i v našem případě, je systémově neutrální, konotační rozdíly však mohou hrát mnohdy důležitou roli. VT je text odborný-naučný, nelze tedy ani očekávat slovní zásobu s přílišným expresivním zabarvením. Konotační rozdíly mohou být buď stylistické nebo expresivní a většinou se projevují ve slangu nebo neformálním jazyku. V případě VT se jedná o: „ Soviets find job for every College Grad“ (str. 558 VT), v CJ jsem potom musel zvolit pojem se stejnou funkcí a stejnou intenzitou hovorovosti. (*Sověti mají práci pro každého vysokoškoláka* (str. 9 CT)).

Nicméně v případě VT se jedná jen o okrajové rozdíly při volbě adekvátních protějšků.

Pragmatické (významové) rozdíly. Co se významových rozdílů týče, dostáváme se zpátky k tématu kulturní transpozice, tentokrát však z pohledu lexikálního. Jak již z předešlých kapitol víme, CJ je sice angličtina, ale tematika, kterou popisuje, se zdaleka netýká anglosaského světa tak, jako východní Evropy. Proto se v textu nesetkáme s mnoha výrazy, které by při překladu potřebovaly nějaké informace přidat, a to ve formě poznámek pod čarou, nebo naopak je zredukovat. Zřídka se setkáme s tzv. analogií, kdy je třeba nahradit lexikální jednotku jinou stejné úrovně z významového hlediska. Nejčastějším jevem, se kterým se z hlediska pragmatických rozdílů v textu setkáme, je **substituce analogií**. Jedná se o substituci jednotek míry, váhy a objemu. V případě našeho textu velice často používané protějšky. (*... spotřebovala 8 kilo hliníku, 3,15 kilo gumy, 6,8 litrů laku a 5,8 kilo oceli* (str. 14 CT)). Kde se jedná o analogii z VT: „ ... used 8 pounds of aluminium, 7 pounds of ruber, 1 ½ gallons of lacquer, and 12 pounds of steel.“ (str. 561 VT)).

Nulový ekvivalent (protějšek), Více ekvivalentů

Dále se setkáváme s nulovým ekvivalentem nebo se situací, kdy je ekvivalentů více. Můžeme se setkat s lexikálními prvky, které zkrátka nemají přesný protějšek v CJ, v našem případě by takovou ukázkou mohlo být: „ ... for chat they see as the chaotic rough and tumble of the American job market“(str. 558 VT), kde v CJ (*...pravděpodobně zalekla změny jejich jistoty za na první pohled chaotický a neúprosný Americký trh práce*.(str. 9 CT)), kde čeština nemá přesný překlad tohoto slovního spojení a je třeba to řešit opisem nebo lexikální

jednotkou, která v dané situaci splní stejnou funkci. Nejčastější postupy v pragmatické ekvivalenci z hlediska nulového ekvivalentu jsou počesťování, kalk, převzetí a vynechání, kterým jsem se věnoval převážně v kapitole o kulturní transpozici. Z hlediska vícero ekvivalentů se jedná o polysémii, tedy o vícevýznamovost lexikální jednotky. Řešení překladu takovýchto lexikálních jednotek je zcela závislé na bezprostředním, širším situačním kontextu, ale zejména na subjektivním překladatelském cítění, které se odvíjí od autora originálu. Konkrétními problémy z hlediska překladu jednotlivých lexikálních jednotek se budu zabývat v poslední kapitole této práce.

3.7. Gramatická ekvivalence

Doposud jsem se věnoval hlavně ekvivalentům z řad lexikálních jednotek. Je však nutné se zaměřit taky na gramatickou část překladu.

Nejčastějším jevem, se kterým se setkáme, je nesoulad z hlediska časů, kdy systém VJ využívá vícero minulých časů, načež v CJ existuje minulý čas pouze jeden. „*And you want to improve the standard of living ...that they have bet on the right horse.*“ (str. 555 VT) V VJ se jedná o předpřítomný čas, který v CJ odpovídá času minulému prostému (*tak pro ujištění dělnictva, že vsadilo na tu správnou kartu.*(str. 5 CT)).

Dalším systémovým rozdílem je vazba velice často ve VJ používaná, a to: přísudek + to + předmět, „*Prices will allow us to measure performance.*“ (str. 561 VT), kdy ekvivalent v češtině je v podobě vedlejší věty účelové tedy spojky „aby“, nebo slovesa, které vyjadřuje 4. pád (*a ceny nám pomohou změřit výkon.*(str. 14 CT)).

Dalším rozdílem z hlediska morfologie jsou rozdíly v čísle, času, vidu a slovesném rodu, kdy řešení těchto rozdílů patří mezi běžné postupy v překladu.

Dále se setkávám s častým jevem a to gramatickou kategorií, kterou CJ nezná do takové míry. Z hlediska angličtiny, jakožto VJ, se jedná převážně o určité a neurčité členy „the“ a „a“, kdy v překladu by při použití ekvivalentů jako „ta“, „takový“, „nějaký“ a podobně mohlo mnohdy dojít k přílišnému odchýlení od originálu, v mnoha případech se přikláním k vynechání zájmen jako protějšků.

Mezi další rozdíly z hlediska gramatického patří nesouhlas VJ a CJ v čísle, kdy se v našem případě jedná pouze o okrajový problém.

Co se vykání a tykání týče, z pohledu VT můžeme velmi často narazit na „*Finally, you want to build up the country's defenses to...*(str. 555 VT), známé „you“, kdy musíme rozlišit, zda se jedná o vykání či tykání, v našem případě jsem se opřel o fakt, že se jedná

o učebnici, tudíž o vykání více lidem.

Konkrétními problémy s překladem jak lexikálních jednotek, celých vazeb a vět se budu zabývat v následující, poslední kapitole této práce.

3.8. Problémy a jejich řešení

V této kapitole se budu zabývat problémy s překladem VT, na které jsem narazil, vyjímaje jevy již zmíněné v předešlých kapitolách. Budu popisovat jednotlivé prvky, ať už lexikální, sémantické, gramatické nebo stylistické, se kterými jsem se setkal při postupném překladu textu. Je nutné zdůraznit, že veškerá řešení, ke kterým jsem v rámci adekvátního ekvivalentu překladu došel, jsou založena na mé subjektivní volbě protějšků a vychází z mého jazykového cítění.

V této kapitole je třeba zmínit pojem „**invariant překladu**“ a „**posun v překladu**“. Jedná se o pojmy úzce spojené s volností překladu.

V první řadě, hned z počátku textu, jsem se zastavil na vtipu, který celou kapitolu uvozuje. ([V Rusku se vypráví vtip o Leninově znovuzrození.\(str. 3 CT\)](#)). Tento vtip je totiž zajímavý jak z hlediska funkčního stylu, tak z hlediska kulturní transpozice. Uvažoval jsem, zda vlastní názvy v textu změnit, či ponechat. Rozhodl jsem se, že vtip odpovídá našemu prostředí a jeho původní znění jsem ponechal. Bylo také důležité zachovat posloupnost vět tak, aby nedošlo k narušení vtipné funkce textu.

Dále pak jsem narazil na průběhovou formu sloves: „[working with his good friend...](#)“ ([str. 554 VT](#)), [kdy](#) jsem často pocíťoval tendenci k použití přechodníků, ale nakonec jsem zůstal u vedlejších vět, abych zachoval odbornost a tón textu. Jedním z prvních lexikálních jevů, na které jsem narazil, byl překlad slov „journeyman, guildmaster“, kde jsem zkrátka volil alternativu, která zachovává funkci, v tomto případě funkci kontrastu. Dále pak „class identities“, kde jsem k tomuto prvku referoval jako k „účastníkům modelu“. Fráze: „were send packing“ ([str 554 VT](#)) musela být pozměněna na českou alternativu „balit si kufry“.

Další překážkou pro mě byla adjektiva „classless, stateless“, kde jsem využil české předpony „bez“. Následně jsem narazil na problém, který mi dělal asi největší potíže, a to hlavně z hlediska syntaktického. Jednalo se o větu: „[I hope that the bourgeoisie as long as they live will have cause to remember my carbuncles](#)“ ([str. 554 VT](#)), kde jsem větu

přeložil: „*Doufám, že bude mít buržoazie nadosmrti důvod si pamatovat moje vředy*“. Největší problém mi dělalo pochopit, na co citace naráží. Až když jsem zachytil, že naráží na vydání Kapitálu a na problémy, které jim způsobil, jsem mohl větu převést do češtiny. V těchto ryze neodborných pasážích jsem si dovolil mnohdy větší odklon od originálu.

Postupně jsem pak narazil v textu na cizí osobní jména, kde z němčiny a ruštiny jsem si celkem hravě poradil, nicméně překážkou pro mě byla jména čínská. Musel jsem si vyhledat pravidla přepisu takovýchto asijských jmen do češtiny. Většinou docházelo k rozdělení na dvě až tři slabiky. *(Tomuto dilematu čelil v roce 1917 Nikolaj¹⁵ Lenin a jeho soudruzi a v roce 1949 Mao Ce-Tung.(str. 5 CT)).*

Během celého textu se také setkáváme se slovním spojením „central planners“, kde jsem z počátku uvažoval o úplném vynechání, popř. nahrazením slovy jako „stát, vláda“, nicméně z hlediska kulturní transpozice jsem zjistil, že intuitivní překlad „centrální plánovači“ je naprosto adekvátní. V tomto případě jsem zkrátka nemohl svému jazykovému cítění věřit. Z tohoto faktu je evidentní, že nynější generace studentů již nemá s komunismem takřka nic společného.

(Musíme se teď začít zajímat o různé věcičky, kuličková ložiska, pluhy a mlátičky.(str. 8 CT)). V tomto případě jsem nakonec ponechal přesný překlad jednotlivých předmětů, učinil jsem tak ale pouze v rámci časového a situačního kontextu, kdy v dnešní době bych zvolil spíše modernější předměty jako příklad.

Jev, se kterým se setkáme v průběhu celého textu, jsou úryvky z novin, tzv. „Světové názory“. V těchto pasážích, kdy se mimochodem dostáváme do publicistického stylu, jsem zvolil volnější styl překladu, který tomuto stylu, kde převládá apelační složka, odpovídá. Bylo celkem obtížné si zvyknout na jiný styl a jiného autora v těchto pasážích. Z lexikálního hlediska jsem se pak setkal s tabulkami, kde figuruje mnoho názvů surovin, odvětví průmyslu a podobně, kde bylo mnohdy obtížné dohledat ekvivalent v CJ. *(Rašelina a ropné břídlice (str. 12 CT))*

Při překladu jsem pak řešil také problémy související s polysémií slov ve VJ. Nejčastějším případem byla slova jako „efficiency“, a „economy“, kde jsem často musel volit mezi synonymy „efektivita, účinnost“ a „hospodářství či ekonomika“, snažil jsem se v těchto případech postupovat tak, aby byl zachován tón a styl překladu. Ve spojení s

¹⁵ V rámci invariantnosti překladu jsem jméno „Nikolaj“ ponechal, byť vím, že se jedná o Vladimíra Iljiče Lenina. Pravděpodobně se jedná o chybu autora výchozího textu.

„efficiency“ jsem narazil na další lexikální problém a to vztah „efficiency“ a „efficacy“, kdy „efficacy“ je také účinnost, nicméně ve smyslu spíše fungování, ne jeho míry. *(Každé selhání nejen snížilo výstup, ale také zvýšilo pochybnosti veřejnosti o fungování systému. (str. 26 CT)).*

Menší komplikace pro mě pak tvořily jednotky vah, mír a objemu, kdy pro cílového čtenáře originálu jsou díky kulturnímu posunu jednotky odlišné. Použil jsem při této příležitosti přepočty mil, liber a galonů, kdy jsem u výsledného čísla zaokrouhloval na dvě desetinná místa. *(za poslední měsíc vyrobila 27 bicyklů a spotřebovala 8 kilo hliníku, 3,15 kilo gumy, 6,8 litrů laku a 5,8 kilo oceli. (str. 14 CT)).*

Jedním z prvků, které se vyskytují v celém textu je tzv „incentive“, kdy je možno výraz přeložit jako „stimul, podnět, pobídka, motivace“. Měl jsem s tímto slovem problémy, poněvadž nebylo možné udržet jeden protějšek v celém textu. Přikláněl jsem se většinou k „podnět“ a „motivace“ a „pobídka“, z vlastní zkušenosti vím, že v dnešní době se již slovo „incentive“ používá i ve své nezměněné podobě, není to však ještě ustálená záležitost, proto jsem volil ryze české protějšky.

V neposlední řadě jsem narazil na ustálené spojení „cradle to grave“, kde český ekvivalent by byl „od kolébky do hrobu“, nicméně jsem v této situaci nezvolil invariantní překlad, nýbrž *(Je těžké se vzdát této „celoživotní“ jistoty. (str. 33 CT))* jsem použil „celoživotní“, kdy funkce „trvání po celý život, zůstala zachována.

Nakonec je třeba se zmínit o stěžejních lexikálních jednotkách celého textu. Jsou to tzv. **odborné termíny**. „Protože je termín součástí odborného vyjadřování, posuzuje jeho vhodnost nejen jazykověda, ale též příslušný obor. Ze sloučení obou stanovisek vyplývají obecné požadavky, kterým má termín vyhovovat. Jsou to: 1) jednoznačnost, 2) přesnost, 3) ustálenost, 4) nosnost, 5) neexpresivnost.“¹⁶ Jak se v Nauce o slovní zásobě dále uvádí, mnoho termínů nedodržuje všechna výše uvedená pravidla, nicméně je třeba dodržovat aspoň **jednoznačnost**. Z hlediska VT se jedná o stěžejní bod, kdy celá problematika je založena na znalosti těchto, dalo by se říct, „základních“ ekonomických termínů. Výčet hlavních termínů můžeme najít v anotaci této práce. Z hlediska překladu termínů, se kterými jsem se ve VT setkal, jsem většinou postupoval intuitivně. Jakožto student ekonomie disponuji jakousi znalostí ekonomických termínů, tudíž dohledání

¹⁶ HAUSER, Přemysl . *NAUKA O SLOVNÍ ZÁSOBĚ*. 1. vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1980

českých ekvivalentů pro mě bylo poněkud jednodušší. Jak již jsem zmínil v kapitole o funkčním stylu, jedná se o populární větev odborného textu na téma z ekonomie, tedy humanitní vědy. Dovolím si proto tvrdit, že pro mnoho čtenářů jsou marginální vysvětlivky odborných termínů postačující k pochopení textu.

Nicméně i překlad odborných termínů, které se vyznačují právě jednoznačností, nebyl úplně bez problémů. V první řadě jsem řešil termín „mix of output“, kterému odpovídá v CJ „struktura produkce“, intuitivní překlad by však mohl být také „výrobní struktura“. Nicméně dle vlastní úvahy si myslím, že alternativa „struktura výroby“ by byla přijatelnou verzí, ale v rámci zachování naučné funkce textu, jsem se držel ustálené terminologie. Podobným jevem, který podmínku jednoznačnosti neplní je „goods“, kde máme v ekonomii dvě alternativy a to „statek/ky“ nebo „zboží“. V textu bylo nutné použít obou možností, vždy vzhledem ke kontextu a situaci. *(Předpokládáme, že veškeré statky je možno rozdělit do dvou hlavních skupin: „spotřební statky“ a „investiční statky“.(str. 7 CT)). (Centrální plánovači odmítají, aby například vysoké ceny určitého spotřebního zboží byly považovány jako popud ke zvýšení výroby.(str. 14 CT))*. Zde můžeme pozorovat rozdíl v kontextu, kde v druhém případě se baví o cenách určitého zboží, tedy statků, načež v prvním případě se jedná o obecné rozdělení.

Vzhledem k odborným termínům jsem se snažil držet invariantu a věrného přístupu, poněvadž většina oborů jak exaktních, tak humanitních je založena na terminologii. Je proto třeba se držet originálu, zvláště pak v případě VT, kde se jedná o učebnicový text.

IV. Závěr

V závěru své bakalářské práce bych shrnul obsah této práce a zdůraznil její výsledky. Téma této práce je „překlad a analýza odborného textu.“ Mým cílem bylo dosáhnout jasného a přehledného rozboru výchozího textu a překlad jednotlivých částí s ohledem na všechny faktory a na překlad jako celek. Výsledek takovéto snahy je pak samotná praktická část. V následujícím textu se budu věnovat krátkému shrnutí výsledků každé kapitoly, kde jednotlivé kapitoly pojednávají o překladu z různých hledisek. Je však důležité si uvědomit, že všechny tyto složky překladu spolu souvisí a dohromady tvoří adekvátní cílový text.

Teoretická část překladu se nejprve věnuje pohledu na překlad jako na celek a jeho

přenos z jedné kultury do druhé. Kapitola se zaměřuje na danou problematiku z hlediska koheze, koherence, přijatelnosti a zasazení do situace. Cílem této kapitoly bylo, aby cílový text nebyl pouze překladem „slovo od slova“, ale souvislým textem, který odpovídá textu výchozímu dle daných parametrů.

Následující kapitola se opírá o fakt, že je-li kladen důraz na samotný překladatelský proces, dosáhneme pak adekvátního výsledku. V této kapitole jsem se textem zabýval ze dvou pohledů a to „makropřístup“ a „mikropohled“. Kapitola dále pojednává o možných kulturních rozdílech výchozího a cílového textu. Uvedl jsem případy jednotlivých kulturních rozdílů, které pak činily podklad pro kulturní transpozici. Uvedl jsem pak jednotlivé postupy, jak lze při kulturní transpozici postupovat. Mým cílem v této kapitole bylo zpřístupnit text cílovým čtenářům nejen z hlediska porozumění textu, ale také pochopení veškerých jeho konotačních a mimotextových aspektů.

V kapitole pojednávající o analýze textu jsem se věnoval převážně mimotextovým a textovým faktorům výchozího textu. Stěžejními pojmy této kapitoly byly „vysílatel“, „příjemce“ a „autorský záměr“. Považoval jsem za nutnost jasně definovat postoj autora originálu a čtenářů originálu vzhledem k překladateli a čtenářům textu cílového. Mým cílem bylo osvětlit odstup autora, překladatele a cílových čtenářů na jednotlivých příkladech. Menší část kapitoly jsem také věnoval struktuře výchozího textu, kde jsem se snažil v praktické části toto členění zachovat, neboť to částečně souvisí se zachováním funkce textu.

Z hlediska funkční ekvivalence jsem zkoumal text ze dvou směrů, a to jazykového a textového. V rámci tohoto dělení jsem se dále textem zabýval podle jednotlivých složek a to složky ideační a interpersonální. V rámci expresivity, tedy interpersonální složky, jsem se zabýval převážně funkcí apelativní. Co se týče pohledu na překlad jako na text, zkoumal jsem převážně rovinu lexikální, syntaktickou, textovou a pragmatickou, kde jsem se snažil zařadit jednotlivé jevy k určité funkci, kterou text nese. Dále v této kapitole jsem se zabýval slohotvornými činiteli, a to subjektivními a objektivními. Cílem této kapitoly bylo definovat jednotlivé prvky v textu a zařadit je do určité funkce. Ve výsledku jsem pak dospěl k závěru, že se jedná o text naučný a komunikativní, kde důležitou roli hraje interakce autora se čtenářem.

Další kapitola úzce souvisela s kapitolou předešlou. V této kapitole jsem využil poznatků z funkční ekvivalence a určil jsem text jako text odborný, konkrétně jeho populárně naučnou větev. Z velké části jsem se také zabýval publicistickou částí překladu

(Světový názor). Zdůraznil jsem zde rozdíly v těchto „Světových názorech“ a zbylé části textu a poukázal jsem na jednotlivé rysy publicistického stylu. Výsledkem této kapitoly bylo přesně určit styl výchozího textu, aby pak mohlo následně dojít k adekvátnímu překladu právě z hlediska stylu.

Další kapitola (3. 6.) pojednává o jednotlivých typech ekvivalence na lexikální úrovni. V kapitole jsem hovořil o třech typech lexikálních ekvivalentů, „částečné, absolutní a nulové“. U každé z těchto podskupin jsem uvedl detailnější dělení, kde jsem také uvedl příklady z výchozího textu. Tato kapitola slouží jako teoretický podklad k vlastnímu překladu jednotlivých lexikálních jednotek.

V předposlední kapitole teoretické části se setkáme s gramatickou ekvivalencí. Zde hrají důležitou roli gramatické rozdíly mezi výchozím a cílovým jazykem, kde většina z nich plyne z analytičnosti angličtiny a syntetičnosti češtiny. Posun z hlediska gramatických kategorií jednoho jazykového systému do druhého se považuje za samozřejmost. Tato kapitola nám poskytuje základní přehled gramatických rozdílů a jejich řešení.

V poslední řadě jsem se zabýval problematickými příklady z textu, na které jsem narazil. V této kapitole jsem se zabýval místy v textu, která mi dělala největší problémy, kromě tedy těch jevů, které byly popsány v některé z předešlých kapitol. Důležité kritérium při překladu výchozího textu byla „volnost“ překladu. Volnost překladu souvisí s „invariantem“ a „posunem“, to jsou postupy, kde při invariantu se vše zachovává a při posunu dochází ke změně, tedy odklonu od výchozího textu. Cílem kapitoly je seznámit čtenáře s bezprostředními překážkami při překladu tohoto textu a jejich řešení tak, abychom dosáhli adekvátnosti překladu. Poslední část této kapitoly je speciálně věnována odborným termínům, jejich definici a kritériím, které musí termíny splňovat, popřípadě řešení odborných termínů, které některá kritéria nesplňují. Odborné termíny hrají důležitou roli ve všech kapitolách, jedná se o text, kde je jejich znalost nutná. Ty zásadní odborné termíny pak najdete jako klíčová slova v anotaci této práce.

Výsledkem této bakalářské práce je rozbor překladu z různých hledisek a poukázat na jejich spojitost a důležitost ve vytvoření cílového textu. V jednotlivých kapitolách pak najdeme aplikaci těchto pohledů přímo na výchozím textu. Podstatou těchto ukázek je jakési doporučení a systém, jakým postupovat při překladu podobného textu. Jedná se o překlad odborný, nicméně se tato práce snaží poukázat na rozdílnost textu vědeckého a populárně naučného, který odpovídá výchozímu textu. Celkový dojem na čtenáře této

práce by měl být takový, aby si čtenář pod překladem nepředstavil pouze převod vět z výchozího jazyka do jazyka cílového, nýbrž jako přesun informace v určitém stylu, formě, podání a tónu.

V. Résumé

The body of the thesis is divided into two main parts, the practical part and theoretical part – translation of the source text and commentary.

The ultimate goal of this thesis was not just a bare translation, but something like a guideline for interpreters who could encounter the same type of text in the future. For this reason the theoretical part is composed of eight chapters in which different aspects of translation are introduced. The main stress is put on the fact that all these chapters blend with one another. These chapters are not just different viewpoints on the translation as a whole but analyses from different perspectives which serve to achieve only one goal and that is the adequate translation.

Chapter 3. 1. looks on the translation as a product and its cultural transposition, chapter 3. 2. emphasizes the process of the translation and chapter 3.3. introduces the analysis itself. The following chapter 3.4., deals with translation from the perspective of functional equivalence and chapter 3. 5. examines the text in terms of stylistics. Chapters 3.6. and 3.7. speak about lexical and grammatical equivalences respectively. And the last chapter of the theoretical part denotes individual obstacles I have stumbled over during the translation.

The thesis should provide thorough analysis of the default text and its transformation into target language. In each chapter you can witness examples of the application of theory in practice.

The relation between individual aspects of the translation, some of them present in the thesis, is obvious. Therefore, it is of the utter importance that readers of the thesis understand the aim of this thesis.

The result of this bachelor thesis is staggeringly simple. The readers, potential translators, should understand that the translation is not just transformation of words from one language to another but a sequence of several steps which result in adequate translation in terms of style, function, form and tone.

VI. Bibliografie

- SCHILLER, Bradley R. *The Micro ECONOMY TODAY*. 5. edice. New York : The American University, 1991. 591 s. ISBN 0-07-056170-2.
- KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2000. 215 s. ISBN 80-244-0143-6.
- HAUSER, Přemysl. *NAUKA O SLOVNÍ ZÁSOBĚ*. 1. vydání. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 192 s.
- BÜRGER, Ing. Josef ; BLAHETA, PhDr. Radek. *Praktický ekonomický slovník*. 1. vydání. Plzeň : Nakladatelství FRAUS, 2007. 432 s. ISBN 978-80-7238-637-6.
- BARTOŠEK, Josef ; VÁHALA, František . *Naše řeč : Jak v češtině zacházet se jmény z východoasijských jazyků* [online]. Praha : Ústav pro jazyk český, Akademie věd ČR, 1958 [cit. 2010-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4697>>. ISSN 0027-8203.
- DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. 1. vydání. Praha : Academia, 1988. 673 s.

VII. Přílohy – Na přebalu této bakalářské práce najdete přiložený výchozí text překladu.